

Sari Pajula

OIKEUS OIKEUDELLISEEN TIEToon

*Eduskunnan kirjaston rooli oikeudellisen
informaation välittämisessä*

Sari Pajula

Oikeus oikeudelliseen tietoon

*Eduskunnan kirjaston rooli oikeudellisen
informaation välittämisessä*

EDUSKUNNAN KIRJASTON TUTKIMUKSIA JA SELVITYKSIÄ 9

EDUSKUNNAN KIRJASTO

HELSINKI 2006

© Sari Pajula ja Eduskunnan kirjasto

ISBN 951-53-2796-2 (nid.)

ISBN 951-53-2797-0 (PDF)

PAINOPAIKKA | TRYCKORT

Edita Prima, 2006

KANSI | OMSLAG

Graafinen suunnittelu: Anssi Kähärä

Kannen kuva: Heikki Rajala

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ	3
RESUMÉ	5
ABSTRACT	7
1. JOHDANTO	9
2. OIKEUS TIETOOON PERUSOIKEUTENA.....	10
2.1 Avoimuus ja julkisuus	10
2.2 Valtionhallinnon viranomaisten viestintä ja neuvonta	11
2.3 Oikeudellisen informaation saatavuus	13
2.4 Oikeudellinen viestintä	16
2.5 Säädösten kieli	17
2.6 Oikeudellisen tiedon maksuttomia välityskanavia internetissä	20
3. INFORMAATIOLUKUTAITO	23
3.1 Informaatiolukutaidon käsite tiedonhaun opetuksen teoriaperustana	23
3.2 Aktiivinen kansalaisuus ja informaatiolukutaito.....	25
3.2.1 Perusopetuksen tuki aktiiviselle kansalaisuudelle	26
3.3 Oikeudellinen informaatiolukutaito	27
4. JULKISUUS EDUSKUNNAN KIRJASTON TOIMINTA- PERIAATTEENA.....	29
4.1 Eduskunnan kirjasto oikeudellisen tiedon keskuskirjastona	32
4.2 Oikeudellisen tiedon palvelujen haasteet 2000-luvulla	35
5. OIKEUDELLISEN INFORMAATIOLUKUTAIDON VERKKO-OPETUS.....	39
5.1 Verkko oppimisen tukena.....	39
5.2 Oikeudelliseen tietoon liittyviä verkkokoulutus- materiaaleja	41
5.3 Suunnitelma säädösten tiedonhallinnan verkkokurssista ..	43
5.3.1 Kurssin kohderyhmä	43
5.3.2 Kurssin sisältö	43
5.3.3 Käytännön toteutus	45
5.3.4 Kurssiin liittyvät muut materiaalit.....	46
LÄHTEET	47

Oikeus oikeudelliseen tietoon : Eduskunnan kirjaston rooli oikeudellisen informaation välittämisessä.

TIIVISTELMÄ

Tässä¹⁾ kehittämistyössä käsitellään julkisuusperiaatteen ja hyvän hallinnon käsitteen vaikutusta kansalaisen tiedonsaantiin sekä edellytyksiin käyttää demokraattisia oikeuksiaan. Työssä tarkastellaan Eduskunnan kirjaston roolia oikeudellisen informaation välittämisessä ja kansalaisten tiedonsaannin edesauttamisessa.

Oikeudellisen informaation saatavuus on demokraattisen yhteiskunnan toteutumisen perusehto. Julkisuusperiaatteen toteuttaminen on voimistunut 1990- ja 2000-luvun alun lain-säädännön kehityksen myötä. Tärkeimpiä muutoksia ovat asiakirjajulkisuuden ottaminen hallitusmuotoon ja sittemmin perustuslakiin, laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta sekä uusi hallintolaki. Perustuslaissa on säädetty kansalaisten tiedonsaantioikeudesta. Julkisuuslaki puolestaan velvoittaa viranomaiset tiedottamaan toiminnastaan ja erityisesti valmis-teilla olevista säädöshankkeista.

Oikeudellinen viestintä on oikeudellisen informaation välittä-mistä ja ylläpitoa. Oikeudellisen viestinnän perillemenon kan-nalta on tärkeää, että säädöksissä käytetty kieli on selkeää, ja että myös tavalliset kansalaiset ymmärtävät sitä.

Ymmärtääkseen oikeudellisten informaatiolähteiden sisältöä kansalaiset tarvitsevat oikeudellista informaatiolukutaitoa. Kä-sitteellä tarkoitetaan kansalaisen kykyä käyttää oikeudellisia informaatiolähteitä tehokkaasti hyväkseen oikeudellisten, työ-hön ja yksityiselämään liittyvissä ongelmissa.

Kirjastoilla on merkittävä rooli yhteiskunnallisen tiedon ja kulttuurin välittämisessä. Eduskunnan kirjastolla on sen toi-

mintaa koskevan lain mukaan erityisrooli mm. oikeudellisen tiedon välittämisessä. Kirjasto toimii lain ensimmäisen pykälän mukaan oikeudellisen tiedon, yhteiskuntatiedon ja eduskuntatiedon julkisena keskuskirjastona.

Eduskunnan kirjastolla on Suomen kattavin oikeudellisen tiedon kokoelma ja oikeudellisen tiedonhallinnan vahva osaaminen. Kirjasto tuottaa mm. suomalaista oikeudellista bibliografista tietokantaa, joka on suoraan maksuttomasti käytettävissä kirjaston kotisivuilta. Lisäksi kirjasto tarjoaa maksuttomia tiedonhallinnan koulutuksia mm. oikeudellisesta tiedonhallinnasta.

Eduskunnan kirjaston toimintaperiaatteisiin on viime vuosisadan alkupuolelta saakka kuulunut eduskuntaa ja lainsäädäntöä koskevan sekä yhteiskunnallisen tiedon saattaminen kaikkien tiedon tarvisijoiden käyttöön. Eduskunnan kirjasto on toteuttanut toimintansa periaatteita kullekin ajalle tyypillisin menetelmin. Tällä hetkellä mietitään nykyaikaisten kansalaispalvelujen kehittämistä. Yksi käyttäjien toivoma palvelu on oikeudelliseen tietoon liittyvä verkkokoulutuspaketti, jonka esisuunnitelma esitellään työn lopussa.

¹⁾ Kehittämistyö on hyväksytty Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenian Viestinnän Tricom I PD-kurssilla

Rätten till juridisk kunskap: Riksdagsbibliotekets roll i förmedlingen av juridisk information.

RESUMÉ

I föreliggande utvecklingsarbete¹ behandlas den inverkan som offentlighetsprincipen och begreppet god förvaltning har på medborgarnas tillgång till information, och på deras möjligheter att göra sina demokratiska rättigheter gällande. I arbetet granskas Riksdagsbibliotekets roll i förmedlingen av juridisk information, och främjandet av medborgarnas möjligheter att ta del av informationen granskas i detta utvecklingsarbete.

Att den juridiska informationen finns tillgänglig är en av grundförutsättningarna för ett demokratiskt samhälle. Implementeringen av offentlighetsprincipen har stärkts genom utvecklingen i lagstiftningen under det sena 1990-talet och 2000-talets början. Till de viktigaste reformerna hör att principen med handlingars offentlighet inskrivits i grundlagen, lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet och den nya förvaltningslagen. I grundlagen stadgas det om publiceringen av författningarna. Offentlighetslagen tvingar för sin del myndigheterna att ge information om sin verksamhet, särskilt om författningar som är under beredning.

Juridisk kommunikation är förmedling och upprätthållande av juridisk information. För att denna kommunikation skall gå fram är det viktigt att det språk som används i författningarna är tillräckligt klart, så att även vanliga medborgare kan tillgodogöra sig informationen.

För att medborgarna skall förstå innehållet i den juridiska informationen måste de vara juridiskt läskunniga. Därmed avses en medborgares förmåga att effektivt utnyttja de juridiska informationskällorna i problemsituationer som kan vara rättsliga eller relaterade till arbete eller privatlivet.

Biblioteken spelar en väsentlig roll i förmedlingen av samhällskunskap och kultur. Riksdagsbiblioteket har, enligt lagen om dess verksamhet, en särskild roll att spela bl.a. just i förmedlingen av juridisk kunskap. Enligt första paragrafen i den nämnda lagen skall biblioteket vara ett offentligt centralbibliotek för juridisk kunskap, samhällskunskap och riksdagskunskap.

Riksdagsbiblioteket har Finlands mest omfattande samling av juridisk kunskap och gedigen kompetens när det gäller hantering av denna kunskap. Biblioteket producerar bl.a. en bibliografisk databas om finländsk juridik; databasen kan nå direkt och gratis via bibliotekets webbplats. Biblioteket erbjuder också gratis utbildning i datahantering när det gäller hantering av den juridiska informationen.

Riksdagsbiblioteket har under hela sin existens följt sina verksamhetsprinciper med metoder som varit anpassade för sin tid. Just nu dryftas framtagningen av modern medborgarservice. En tjänst som användarna önskar sig är en webbhandledning i anslutning till juridiska kunskaper. En konkret preliminär plan för en sådan tjänst presenteras i publikationens avslutande del.

¹ Utvecklingsarbetet har godkänts på kommunikationskursen Tricom I PD som hålls inom Helsingfors universitets utbildnings- och utvecklingscentral Palmenia.

The right to legal information: the role of the Eduskunta Library in the mediation of information on the law.

ABSTRACT

The focus of attention in this development work¹⁾ is how the principle of publicity and the concept of good governance influence people's access to information and their opportunities to exercise their democratic rights. The role of the Eduskunta Library in mediating legal information and facilitating people's access to it is likewise examined.

The availability of legal information is a fundamental prerequisite for the implementation of a democratic society. Implementation of the principle of publicity has been gaining strength thanks to the legislative development that took place in the late 1990s and the early years of the new millennium. The most important changes were the inclusion in the Constitution of a provision on the publicity of documents, the Act on the Openness of Government Activities as well as a new Administrative Procedures Act. The Constitution sets forth how legal provisions are to be published. The Act on the Openness of Government Activities, in turn, requires the authorities to provide information about their activities and especially about legislative projects under preparation.

Legal communications is the mediation and maintenance of information relating to the law. In order for the messages that it conveys to get across, it is important that the language used in legal provisions and regulations is so clear that also ordinary people can understand it.

To be able to understand the contents of legal information sources, people need legal information literacy. This concept means their ability to efficiently avail themselves of sources of

legal information to help them in legal and work- and private-life-related problems.

Libraries have an important role in mediating social information and culture. Under the legislation regulating its activities, the library of the Eduskunta, the parliament of Finland, has a special role in, *inter alia*, the mediation of legal information. According to the first section of the Act, the library functions as the central national public library providing information on the law, the social sciences and parliamentary affairs.

The Eduskunta Library contains Finland's most comprehensive collection of legal information and possesses strong competence in relation to management of this information. One of the tasks performed by the library is the production of a Finnish legal bibliographical database, which can be directly accessed free of charge on the library's web site. In addition, the library provides free-of-charge training in various aspects of information management, including management of legal information.

The Eduskunta Library has implemented its operational principles using the methods typical of each particular period. The development of modern services for the public are currently under consideration. One service for which users have expressed a wish is an online training package relating to legal information; the concrete preliminary planning with respect to this is outlined at the end of the work.

¹The development project has been accepted for the Tricom I professional development communications course by the University of Helsinki's Palmenia Centre for Continuing Education.

1. JOHDANTO

Tämä työn¹⁾ tarkoituksena on pohtia Eduskunnan kirjaston roolia oikeudellisen tiedon välityksen ja oikeudellisen viestinnän kentässä.

Työn lähtökohtana on oikeus tietoon perusoikeutena. Oman mielipiteen muodostamisen oikeus on demokratian perusperiaate. Oman mielipiteen muodostamisen tueksi kansalainen tarvitsee tietoa yhteiskunnan toiminnasta ja kulloinkin käsiteltävänä olevista asioista. Suomen perustuslaki takaa kansalaisille oikeuden saada tietoa julkisista asiakirjoista. Viranomaisen toiminnan julkisuutta koskeva laki velvoittaa viranomaiset myös tiedottamaan toimivaltaansa kuuluvista asioista. Työssä käsitellään sekä perustuslain että julkisuuslain edellyttämää viranomaistoiminnan julkisuutta ja avoimuutta keskittyen erityisesti viranomaisten viestintään ja oikeudellisen informaation saatavuuteen.

Kansalaisilla on yhä paremmat mahdollisuudet saada yhteiskunnallista tietoa käyttöönsä internetin kautta. Tämä koskee Suomessa myös oikeudellista tietoa, jota on jokaisen saatavissa maksuttomien internetsivustojen mm. Finlex-tietopankin kautta. Vaikka oikeudelliset tiedonlähteet ovatkin hyvin saavutettavissa, ei oikeudellinen tieto välttämättä saavuta kaikkia. Monilta kansalaisilta puuttuu oikeudellisen informaatiolukutaidon kyky. Työn toisessa osassa tarkastellaan informaatiolukutaidon käsitettä tiedonhaun opetuksen teoreettisena lähtökohtana ja johdetaan informaatiolukutaidon määritelmästä oikeudellisen informaatiolukutaidon käsite.

Luku neljä käsittelee julkisuutta Eduskunnan kirjaston toimintaperiaatteena ja tästä periaatteesta nousevia uusia oikeudel-

¹⁾ Työn käsikirjoitus on alun perin hyväksytty Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskuksen Palmenian Viestinnän PD-kurssin (Tricom I) kehittämistyöksi elokuussa 2004.

lisen tiedon välityksen haasteita. Eduskunnan kirjaston toimintaperiaatteisiin on viime vuosisadan alkupuolelta saakka kuulunut eduskuntaa ja lainsäädäntöä koskevan sekä yhteiskunnallisen tiedon saattaminen kaikkien tiedon tarvitsijoiden käyttöön. Eduskunnan kirjasto on toteuttanut tätä periaatetta muun muassa jakamalla maksutta valtiopäiväasiakirjoja muihin kirjastoihin, jotta ne olisivat kaikkien kansalaisten käytävissä. Internetin aikakaudella tietoa jaetaan yhä useammin internetin julkisten kotisivujen kautta. Kirjaston tehtäviin tietoverkkojen aikakaudella kuuluu myös kansalaisten opastaminen sähköisten tiedonlähteiden käytössä.

Viimeisessä luvussa edetään konkreettiselle tasolle ja luku sisältää suunnitelman verkko-opetukseen soveltuvasta oikeudellisen tiedonhallinnan opetusmateriaalista, jolla pystyttäisiin palvelemaan kansalaisia asuinpaikasta riippumatta.

2. OIKEUS TIETOON PERUSOIKEUTENA

2.1 Avoimuus ja julkisuus

Riittävä julkisuus edesauttaa yksilöiden mahdollisuuksia vaikuttaa ja osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Julkisuus on myös vallankäytön ja viranomaistoiminnan kritiikin ja valvonnan edellytys. Oikeusvaltion olemassaolo edellyttää, että kansalaiset ja viranomaiset tuntevat lain. (HE 309/1993,58.)

Suomen perustuslain (myöhemmin perustuslaki, PL) mukaan jokaisella on sananvapaus, jolla tarkoitetaan oikeutta ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Saman pykälän mukaan viranomaisten asiakirjat ovat julkisia, jollei julkisuuden rajoittamiselle ole välttämättömiä syitä. Jokaisella on myös oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta. (PL 731/1999 12 §). Perustuslaki takaa kansalaisille mahdollisuuden yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen sekä tiedonsaannin että sananvapauden kautta.

Sananvapaus ja tiedonsaantioikeus liittyvät kiinteästi kansanvaltaisuuteen ja oikeusvaltioperiaatteeeseen. Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen (PL 2 § 2 mom). Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon (PL 14 § 3 mom.). Perustuslaki velvoittaa julkista valtaa käyttäviä turvaamaan perusoikeuksien eli myös tiedonsaannin ja sananvapauden toteuttamista (PL 22 §).

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) (myöhemmin julkisuuslaki) määrää viranomaiset tiedottamaan toiminnastaan ja palveluistaan ja erityisesti toimintaansa liittyvistä yksilöiden ja yhteisöjen velvollisuuksista. Tiedonsaantia saa rajoittaa vain lailla ja vain välttämättömistä syistä. Lainsäädäntöhankkeita koskee erityinen tiedottamisvelvollisuus, minkä osaltaan voidaan katsoa helpottavan kansalaisten mahdollisuuksia osallistua lainsäädännön sisältöä koskevaan keskusteluun.

Eduskunnan toiminnan julkisuudesta määrätään sekä perustuslaissa että eduskunnan työjärjestyksessä. Perustuslain mukaan eduskunnan täysistunnot ovat julkisia. Sen sijaan valiokuntien kokoukset eivät ole julkisia, ellei valiokunta määrää kokousta julkiseksi tietojen hankkimista varten (PL 50 §). Eduskunnan työjärjestyksessä (40/1999) on lisämääräyksiä valiokunnan ja täysistunnon asiakirjojen julkiseksi tulemisesta. Työjärjestyksessä luetellaan myös, mitkä asiakirjat julkaistaan painettuina ja mahdollisuuksien mukaan myös tietoverkoissa. (Eduskunnan työjärjestys 43 § ja 71 §.)

2.2 Valtionhallinnon viranomaisten viestintä ja neuvonta

Valtioneuvoston asetus viranomaisen toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintatavasta (380/2002) sekä valtioneuvoston kanslian suositus valtionhallinnon viestinnässä noudatetta-

vista periaatteista ja toimintatavoista täsmentävät julkisuuslain tiedottamisvelvollisuutta (Valtioneuvoston kanslia 2002).

Valtionhallinnon viestinnän yleisenä tavoitteena on luoda edellytykset demokratian toimivuudelle sekä kansalaisten oikeuksien toteutumiseksi ja yritysten toiminnalle (Valtioneuvoston kanslia 2002, 1).

Viestintäsuosituksen lähtökohtana on se, että valtionhallinto ja viestintä ovat kansalaisia varten. Viestinnän perustana ovat kansalaisten tarpeet. Kansalaiset tarvitsevat tietoa, jonka perusteella he voivat arvioida viranomaisten toimintaa, valvoa etujaan ja oikeuksiaan sekä ottaa kantaa valmisteilla oleviin asioihin. Valtionhallinnon viestinnän keskeisiä tehtäviä ovat informointi, neuvonta ja edellytysten luonti yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon osallistumiselle. (Valtioneuvoston kanslia 2002, 8.)

Viranomaisten on tiedotettava valtionhallinnon toiminnasta sekä kansalaisiin ja yhteisöihin vaikuttavista asioista ja neuvotava kansalaisia viranomaisten käsiteltävinä olevissa asioissa.

Viestinnän luotettavuus, kattavuus, tasapuolisuus ja oikea-aikaisuus ovat vuorovaikutteisuuden ohella valtionhallinnon viestinnässä tärkeitä. Valtionhallinnon viestinnän tulee taata kansalaisten perusoikeus saada tietoja viranomaisten julkisista asiakirjoista. (Valtioneuvoston kanslia 2002, 2 - 6.)

Valtionhallinnon viestinnän painopisteet vaihtelevat, koska eri viranomaiset hoitavat erityyppisiä asioita. Keskushallinnossa korostuu yhteiskuntapoliittiseen suunnitteluun ja päätöksentekoon osallistumista palveleva viestintä. Julkisia palveluja antavien virastojen viestinnässä keskeistä on asiakasneuvonta. (Valtioneuvoston kanslia 2002, 8.)

Viranomaisen on myös suunniteltava viestintäänsä eli tehtävä viestintäsuunnitelma. Viestintäsuunnitelmassa on huomioitava, miten viranomaisen voi parhaiten antaa tietoa käsiteltävänä olevista, yleisesti merkittävistä asioista sekä neuvoa palvelui-

densa käytössä. Viranomaisen on myös huolehdittava, että eri kieli- ja väestöryhmien erityistarpeet huomioidaan viestinnässä. (Valtioneuvoston asetus 380/2002, 8b §.)

Perustuslain mukaan kansalaisilla on oikeus hyvään hallintoon (PL 21 §). Termillä tarkoitetaan mm. tehokasta, joustavaa, vuorovaikutteista, palvelevaa ja asiakkaiden tarpeet huomioivaa hallintotohtävien hoitamista. (HE 72/2002, 1.)

Viranomaisen antama neuvonta sekä toiminnassaan käyttämä ymmärrettävä ja selkeä kieli takaavat osaltaan hyvän hallinnon periaatteen toteutumista. Vuoden 2004 alussa voimaan astuneen hallintolain mukaan viranomaisen on toiminnassaan käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä, annettava hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin maksutta. Neuvontavelvollisuus rajataan viranomaisen omaan tehtäväpiiriin kuuluviin asioihin. Viranomaisen tulee myös ohjata asiakas tarvittaessa oikean viranomaisen luo, mikä auttaa varsinkin niitä kansalaisia, jotka asioivat viranomaisten kanssa vain harvoin. (HE 72/2002, 56 - 59 ja Hallintolaki 8 – 9 §.)

Julkisuuslaki ja hyvän hallinnon käsite ovat tuoneet hallinnolle yhä selvemmin velvollisuuden saattaa myös oikeudellista informaatiota kansalaisten saataville ymmärrettävässä muodossa.

Demokratian vahvistaminen on ajankohtainen yhteiskunnallinen kysymys. Hallituksen kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma pyrkii vahvistamaan demokratiaa. Yhtenä toimenpiteenä tavoitteen saavuttamiseksi nähdään julkishallinnon viestinnän tehostaminen ja varsinkin vireillä olevien asioiden tiedon saannin parantaminen. (Valtioneuvoston 2004, 51 – 56.)

2.3 Oikeudellisen informaation saatavuus

Oikeudellisen informaation saatavuus on oikeudenmukaisen yhteiskunnan toteutumisen perusehto. Kansalainen tarvitsee

tietoa oikeuden sisällöstä ja tämä edellyttää oikeudellisen informaation tehokasta ja oikea-aikaista saatavuutta, tavoitettavuutta ja käytettävyyttä (Saarenpää 1999/1, 545). Oikeudellisen informaation saatavuus taataan osittain perustuslaissa, jonka 78 pykälässä säädetään lakien julkaisemisesta Suomen säädöskokoelmassa.

Oikeudellisen informaation laatu, saatavuus, tavoitettavuus ja käytettävyys ovat keskeisiä tiedon välittymisen kriteereitä. Oikeudellisen informaation laadun kannalta oleellista on informaation alkuperäisyys, virheettömyys, ajantasaisuus sekä kattava syntyhistoria. Oikean kuvan oikeudesta voi saada vain virheettömän ja alkuperäisen oikeuslähdeaineiston avulla. (Saarenpää 1999/1, 549.)

Oikeudelliset tiedonlähteet¹⁾ ovat aineistoja, joiden avulla saadaan tietoa oikeuslähteiden sisällöstä (Aarnio 1999, 775). Oikeudellisia tiedonlähteitä ovat esimerkiksi säädöskokoelmat, lakikirjat, säädösvalmisteluasiakirjat, tuomioistuinten ratkaisukokoelmat sekä oikeuskirjallisuus. (Ks. Taulukko 1 s. 16)

¹⁾ Käytän työssäni informaatiotutkimuksen ”tiedonlähde” käsitettä poiketen oikeusinformatiikan käyttämästä ”oikeudellinen informaatiolähde” käsitteestä.

Taulukko 1. Oikeuslähteet ja niitä vastaavat oikeudelliset tiedonlähteet

Oikeuslähde	Oikeudellinen tiedonlähde	Sähköinen tiedonlähde
Voimassa-oleva lainsäädäntö	Lakikirjat esimerkiksi Suomen laki, Finlands lag, Euroopan unionin laki	Finlex, Edilex Suomenlaki.com Eur-Lex
Lainsäätäjän tahto	Säädösten esityöt mm. hallituksen esitykset ja valiokuntien mietinnöt	Eduskunnan sivut Finlex Edilex Suomenlaki.com Eur-Lex
Tuomioistuinratkaisut	Tuomioistuinten vuosikirjat	Tuomioistuinten kotisivut Finlex Edilex Suomenlaki.com Eur-Lex, Hudoc

Oikeudellisten tiedonlähteiden ajantasaisuus on tärkeää, jotta välttyttäisiin ns. salaiselta lainsäädännöltä. Käsitteellä tarkoitetaan merkittävää virallista oikeuslähdemateriaalia, jota on vaikea tavoittaa teknisten, alueellisten, kielellisten tai muiden syiden vuoksi. (Saarenpää 2002, 14.)

Oikeudellisella tietohuollolla tarkoitetaan oikeudellisen tiedon tuottamisen, ylläpidon, säilyttämisen, kehittämisen ja välittämisen kokonaisuutta. Kansalaisen kannalta hyvä oikeudellinen tietohuolto tarkoittaa sitä, että oikeudellinen informaatio on

jokaisen kansalaisen saatavilla ja tavoitettavissa. Informaation jakelukanavien on oltava sellaisia, että ne tavoittavat kansalaiset asuinpaikasta ja saatavilla olevista teknisistä välineistä riippumatta. Myöskään oikeudellisen informaation hinta ei saa estää kansalaista saamasta oikeudellista tietoa. (Saarenpää 2002, 28 – 30.)

2.4 Oikeudellinen viestintä

Oikeudellisella viestinnällä tarkoitetaan oikeudellisen informaation välittämistä ja ylläpitoa. Suppeassa merkityksessä oikeudellisella viestinnällä tarkoitetaan oikeudellisen informaation välittämistä kansalaisille ja muille oikeuselämän toimijoille. Laajasti ymmärrettynä oikeudellinen viestintä kattaa kaiken sellaisen yhteiskunnallisen viestinnän, jonka teemana on oikeusnormien soveltaminen, tulkinta tai muuttaminen. (Saarenpää 1999/2, 938 – 939 ja 2002, 26 ja Tuori 2003, 14 – 16.)

Yksikertaisin oikeudellisen viestinnän malli on se, että lähettäjänä on oikeuslähteen tuottaja ja vastaanottajana oikeuslähteen käyttäjä. Oikeudellinen viestintä voidaan kuvata prosessiksi, jossa alkuperäiset oikeuslähteet jalostuvat toimittamisen kautta oikeudellisiksi tiedonlähteiksi. Oikeudelliset viestintäprosessit ovat muotosidonnaisia, mikä on välttämättömyys, joka takaa osaltaan oikeusvarmuutta. Viestintäprosessit ovat tärkeitä oikeusjärjestykselle ja vaikuttavat sen sisältöön. (Bing 1982, 19 – 25.)

Niin oikeudellisessa kuin muussakin viestinnässä viestin vastaanottajan viestille antama tulkinta on tärkeä viestin perillemenoon vaikuttava seikka. Tulkinta voidaan määritellä merkitysten antamiseksi tietyllä kielellisellä ilmaisulla. Esimerkiksi säädösteksti voidaan ymmärtää oikeusjärjestyksen sisällön kielelliseksi ilmaisuksi. (Aarnio 1999, 243).

Oikeudellisessa viestinnässä on erotettava viestintä oikeusopin välillä ja toisaalta viestintä asianosaisille ja kansalaisille. Tehokas oikeudellinen viestintä ammattikunnan sisällä

voi olla tehotonta suhteessa kansalaisiin. Lakimiesten käyttämät erityiskäsitteet rajoittavat maallikoiden mahdollisuuksia ymmärtää ja osallistua viestintään. (Saarenpää 1999/1, 552 ja Tuori 2003, 16)

Suppeimmillaan oikeudellisen tiedon välitykseksi on katsottu riittävän, että oikeudelliset tiedonlähteet ovat saatavilla. Oikeudelliseen tietoon liittyvä viestintä on toisinaan jopa jätetty tiedotusvälineiden tehtäväksi. (Saarenpää 1999/2, 939). Tämä ajattelutapa on siirtymässä historiaan uusien viranomaisten tiedottamiseen liittyvien säädösten ja suositusten kautta.

Vaikka viranomaiset tiedottavat omaan tehtäväpiiriinsä liittyvistä asioista ja näin tulkitsevat tehtäviinsä liittyviä säädöksiä, ei viranomaisviestintä voi korvata alkuperäisiä oikeuslähdeaineistoja (Saarenpää 1999/2, 939.)

2.5 Sädösten kieli

Oikeus on erottamattomassa yhteydessä kieleen (Tuori 2003, 16). Lakikieli muistuttaa luonnollista kieltä, joka on rikasta ja joustavaa, mutta samalla epätäsmällistä (Aarnio 1999, 243). Toisaalta lakikieli poikkeaa luonnollisesta kielestä käsitteellisyytensä vuoksi, sillä siinä pyritään välttämään tulkinnanvaraisuutta ja moniselitteisyyttä (Kempainen 1999, 364 - 365).

Oikeudellisen viestinnän perillemenon kannalta on tärkeää, että säädöksissä käytetty kieli on selkeää ja että myös tavalliset kansalaiset ymmärtävät sitä. Säädösvalmistelun kehittämishankkeiden yhteydessä on kiinnitetty toistuvasti huomiota säädösten kielelliseen ymmärrettävyyteen. Lakeja ei kirjoiteta vain soveltavia viranomaisia tai tuomioistuimia varten, vaan myös kansalaisille. Kansalaisilla on oltava mahdollisuus saada laeista selville oikeutensa ja velvollisuutensa. (Oikeusministeriö 1996, 5 – 6.) Kansalaisten kannalta ei siis riitä, että viranomaiset tiedottavat ja näin tulkitsevat säädösten sisältöä, vaan itse säädösten on oltava kansalaisten ymmärrettävissä.

Valtioneuvoston lainvalmistelun toisessa kehittämisohjelmassa tähdennettiin mm. lakikielen virkerakenteen yksinkertaisuutta ja sanaston yleistä tunnettuutta. Samalla siinä kuitenkin todettiin, että jo lainsäädännön perusrakenteista johtuen varsinkin kansalaisten on vaikea tulkita säännöksiä. Mietinnössä korostettiin lainsäädännön ymmärrettävyyttä, erityisesti yksityisten ihmisten elinpiiriin läheisesti liittyvässä sääntelyssä, mikä auttaa osaltaan perusoikeuksien toteutumisessa. (Oikeusministeriö 2000, 22 – 24.)

Lainvalmistelijoille tarkoitetuissa oppaissa korostetaan lakikielen ymmärrettävyyden vaatimusta. Tämä tarkoittaa sitä, että vältetään monimutkaisia virkerakenteita, vieraskielisiä termejä sekä monimerkityksisiä ilmauksia ja sanoja. Säädöstekstin tulisi olla sellaista kieltä, jota jokainen peruskoulun käynyt voi vaivatta ymmärtää. Säädösteksti on väistämättä melko käsitteellistä, koska etukäteen ei voida ennakoivasti ottaa kantaa jokaiseen konkreettiseen tapahtumaan, jossa säädöstä tullaan soveltamaan. Säädöksen sanoma ei välttämättä aukea vain säädöksestä itsestään vaan osittain muista säädöksistä ja yleisten oikeusperiaatteiden perinteestä käsin. (Oikeusministeriö 1998, 121 – 122 ja Niemivuo 2002, 96 – 97.)

Vuonna 1999 tehdyn selvityksen mukaan eduskunnan valiokuntaneuvokset katsoivat, että kolmannes vuonna 1998 eduskunnalle annetuista lakiehdotuksista oli hallittavuudeltaan ja selkeydeltään ainoastaan tyydyttäviä tai jopa huonoja. Erityisesti ongelmia oli vanhoissa ja useaan kertaan muutetuissa laeissa. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan käsittelyssä olleista esityksistä melkein puolet arvioitiin lakitekstin selkeyden ja hallittavuuden kannalta vain tyydyttäväksi tai sitä huonommaksi. (Ervasti – Tala – Castrén 2000, 49.) Koska vastaajat ovat oikeusoppineita ja työskentelevät päivittäin säädöstekstien kanssa, voidaan tuloksia pitää oikeudellisen informaation välittymisen kannalta erittäin huolestuttavina – varsinkin kun nimenomaan kansa-

laisten elämään keskeisesti vaikuttavien sosiaalialan säädösten osalta ongelmia oli jopa enemmän kuin muissa esityksissä.

Oikeusministeriön joulukuussa 2002 julkaiseman oikeuspolitiikan strategian yhtenä keskeisenä tavoitteena on, että vuoteen 2012 mennessä lait ovat nykyistä selkeämpiä ja niitä säädetään harkitummin (Oikeusministeriö 2002). Säädösten harkitumalla säätämällä pyritään siihen, että käytetään enemmän hyväksi muita keinoja haluttujen tulosten aikaansaamiseksi. Näitä keinoja ovat mm. tiedottaminen ja itsesääätely.

Keväällä 2003 valtioneuvoston kansliapäällikkökokouksen perustama työryhmä esitti erilaisia keinoja lainvalmistelun tason nostamiseen. Mietinnössä ehdotettiin mm. lainvalmistelun ottamista entistä tiiviimmin mukaan osaksi valtioneuvoston ja ministeriöiden strategista johtamista, oikeusministeriön tarkastustoimiston ja säädösvalmistelun ohjeistuksen ja asiantuntijavun resurssien lisäämistä, säädöshuollon menettelytapojen kehittämistä sekä säädösvalmistelun koulutuksen tehostamista. (Valtioneuvoston kanslia 2003.)

Valtioneuvostossa on siis kiinnitetty ajan erittäin paljon huomiota säädösten kielellisen ymmärrettävyyden vaatimukseen. Tästä huolimatta mm. vuosina 2002 - 2003 käytiin vilkasta keskustelua siitä, etteivät säädökset ole riittävän hyvin valmisteltuja ja että ne ovat vaikeaselkoisia. Käytännössä säädösvalmistelu tehdään hyvin kireillä aikatauluilla, usein poliittisten paineiden alla ja liian vähäisin resurssein. Nähtäväksi jää, saadaanko säädösvalmistelun liittyvät tavoitteet tyydyttävästi toteutettua, mikä olisi sekä kansalaisten oikeusturvan että demokraattisten oikeuksien toteutumisen kannalta ehdottoman tärkeää.

2.6 Oikeudellisen tiedon maksuttomia välityskanavia internetissä

Finlex [www.finlex.fi]

Suomessa oikeudellisia informaatiojärjestelmiä on kehitetty yli kolmenkymmenen vuoden ajan. Oikeushallinnon ATK-toimikunta ehdotti syksyllä 1972 erityisen oikeudellisen aineiston informaatiojärjestelmän perustamista (KM 1973:58). FINLEX-nimi otettiin käyttöön 1980-luvun alussa, jolloin Finlex-tietopankkiin avattiin joukko oikeudellista aineistoa sisältäviä tietokantoja. Suurimmillaan tietokantojen määrä oli 1990-luvun puolivälissä, jolloin niitä oli hieman yli neljäkymmentä. Maksullinen FINLEX-palvelu suljettiin keväällä 2002. (Hietanen 2002.)

Uusi käyttäjille maksuton Valtion säädöstietopankki FINLEX avattiin vuonna 1997. Maksuttoman Finlexin sisältö on maksullista tietopankkia suppeampi keskittyen pääasiallisesti nimenomaan primäärisiin oikeudellisiin tiedonlähteisiin: säädöksiin, tuomioistuinratkaisuihin, valtiosopimuksiin sekä viranomaisnormeihin. Valtaosa maksullisen Finlexin tietokannoista on haettavissa nykyään maksutta suoraan ao. viranomaisten kotisivuilta. (Hietanen 2002, 42.)

Suomessa käytiin pitkään keskustelua siitä, kuinka laaja on valtiovallan velvoite säädösten julkaisemiseen. Keskustelu kulminoitui siihen, pitäisikö valtion kustantaa myös ajantasaisen lainsäädännön tietokanta maksuttomasti kansalaisten käyttöön. Eduskunta otti asiaan kantaa ja uuden perustuslain säätämisen yhteydessä säädettiin laki Suomen säädöskokoelmasta. Lain eduskuntakäsittelyn yhteydessä eduskunta velvoitti hallituksen huolehtimaan siitä, että Valtion säädöstietopankkia täydennetään lainvalmisteluasiakirjat ja ajantasaiset säädöstekstit sisältävillä osilla kolmen vuoden sisällä ja tarkoitukseen varataan tarpeelliset voimavarat. (PeVM 1/2000)

Eduskunnan tahto toteutui vuoden 2002 aikana, kun oikeusministeriö avasi maksuttoman ajantasaisen lainsäädännön tietokannan Finlexiin. Tietokanta sisältää n. 1700 keskeistä säädöstä ajantasaisina.

Eduskunnan kotisivut [www.eduskunta.fi]

Eduskunnan kotisivut avattiin vuonna 1995. Niillä on tietoa eduskunnan toiminnasta ja asiakirjoista. Eduskunnan sivuilta voi seurata myös vireillä olevan lain käsittelyvaiheita.

Asiakirjoja on sähköisenä vuodesta 1991 eteenpäin sekä suomeksi että ruotsiksi. Asioiden käsittelyvaiheet osuudesta voi hakea viitetietoja myös painettuihin asiakirjoihin vuodesta 1919 eteenpäin, mikä helpottaa vanhojen hallituksen esitysten ja valiokuntamietintöjen löytämistä painetuista valtiopäiväasiakirjoista. Eduskunnan julkisia sivuja uudistetaan parhaillaan ja tarkoituksena on saada uudet, käyttäjäystävällisemmät sivut julkaistuksi vuoden 2006 syksyllä.

Edilex [www.edilex.fi]

Edita Oyj:n julkaisema Edilex-palvelu on virallisaineiston osalta melko samansisältöinen kuin Finlex. Edilexissä ei kuitenkaan ole ajantasaista lainsäädäntöä maksuttomasti saatavissa.

Suomi.fi [suomi.fi]

Kansalaisen käsikirjan pohjalta alun perin perustettu, vuoden 2002 keväällä julkistettu kansalaisen verkkopalvelu suomi.fi tarjoaa kanavan viranomaistiedon löytämiseen. Sivustolle on koottu kolmella kielellä (suomi, ruotsi, englanti) kansalaisten arkielämän kannalta tärkeitä asioita kolmentoista eri aihealueen alle. Aihealueiden tietosisältö muodostuu lyhyistä, aiheisiin johdattelevista teksteistä sekä linkeistä viranomaisten verkkosivuille.

Suomi.fi-sivuilla on Laki ja oikeusturva -aihealue, johon sisältyy mm. tietoa kansalaisten perusoikeuksista, vaaleista ja kansalaisvaikuttamisesta, lakien ja säädösten säätämisestä, oikeusturvasta, oikeudenkäynneistä, kuluttajansuojasta ja tietosuojasta. Eduskunnan kirjasto osallistuu aihealueen suunnitteluun ja kehittämiseen.

Säädöstietopankki Finlexin ajantasaisia säädöksiä on integroitu suomi.fi:n aihealueisiin vuoden 2005 huhtikuussa. Kansalainen voi siis löytää keskeiset säädökset myös suomi.fi-palvelun kautta.

Valtioneuvoston, ministeriöiden ja viranomaisten kotisivut

Valtioneuvoston ja ministeriöiden kotisivuilta [www.valtioneuvosto.fi] ja Valtioneuvoston hankerekisterissä [www.hare.vn.fi] on tietoa vireillä olevista säädöshankkeista ja niihin liittyviä asiakirjoja. Valitettavasti kaikkiin hankerekisteristä löytyviin hanketietoihin ei ole päivitetty hankeen vaihetta koskevia tietoja eikä liitetty hankkeeseen liittyviä asiakirjoja, mikä huonontaa kansalaisten säädöshankkeita koskevan tiedon saantimahdollisuuksia.

Valtioneuvoston sivuilla olevasta valtioneuvoston viikko -julkaisusta saa tiedot eduskunnalle annetuista hallituksen esityksistä sekä tasavallan presidentin ja valtioneuvoston asetuksista sekä vahvistetuista laeista. Sivuilla on tietoa asioista, jotka kuuluvat kunkin ministeriön toimialaan sekä mahdollisuus hakea valtioneuvoston asiakirjoja vuodesta 1995 lähtien.

Yhä useammalla viranomaisella on kotisivut, josta löytyy tietoa ja ohjeita viranomaisen toimialaan kuuluvista asioista.

3. INFORMAATIOLOKUTAITO

3.1 Informaatiolukutaidon käsite tiedonhaun opetuksen teoriaperustana

Informaatiolukutaidon käsite sai alkunsa elektronisten tiedonlähteiden käytön opettamisen tarpeesta, mutta nykyään käsitettä käytetään laajemmin kuvaamaan tiedon tuottamisen ja välittämisen kokonaisuuden oppimista ja ymmärtämistä (Bawden 2001).

Informaatiolukutaidolla tarkoitetaan yksilön kykyä tunnistaa, milloin tietoa tarvitaan sekä taitoa paikantaa, arvioida ja käyttää tehokkaasti tarvittavaa tietoa. Informaatiolukutaito tukee yksilön mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja luovaan ja kriittiseen ajatteluun.

Amerikan kirjastoseuran (ALA) alajaosto Association of College and Research Libraries (ACRL) on kehittänyt erityisen standardin informaatiolukutaidon opetukselle korkeakouluisissa. Standardissa määritellään, mitä informaatiolukutaidolla tarkoitetaan, mitkä ovat informaatiolukutaidon opettamisen keskeiset tavoitteet ja miten näiden tavoitteiden saavuttamista mitataan. (ACRL 2000.) Helsingin yliopiston opiskelijakirjasto on käännettänyt standardin suomeksi.

Standardin keskeiset tavoitteet ovat:

1. Tarvittavan tiedon luonteen ja laajuuden määrittely
2. Tarvittavan tiedon tehokas hakeminen
3. Tiedon ja sen lähteiden kriittisen arvioinnin hallinta sekä kyky liittää valittu tieto omaan tietopohjaan ja arvojärjelmään
4. Valitun tiedon tehokas hyväksikäyttö tavoitteen saavuttamiseksi
5. Tiedon käyttöön liittyvien taloudellisten, oikeudellisten ja yhteiskunnallisten kysymysten ymmärtäminen sekä tiedon ja tiedonlähteiden käyttö eettisesti ja laillisesti oikein

Yliopistokirjastot ovat ottaneet informaatiolukutaidon opetuksen omakseen ja ovat yhdessä muokanneet ACRL:n informaatiolukutaidon kriteerit Suomeen soveltuviksi ja miettineet käytännön toimia informaatiolukutaidon opettamiseksi. Informaatiolukutaidon käsitettä käytetään myös opettajille ja koulu-
laisille suunnatuissa tiedonhaun oppimateriaaleissa.

Eero Sormunen on määritellyt informaatiolukutaidon osa-alueet hieman laiveammin ja ehkä myös helppotajuisemmin. Hänen mukaansa informaatiolukutaidon lähtökohtana on kyky tunnistaa, rajata ja ilmaista tiedontarve. Tiedontarpeen tunnistaminen ei ole itsestään selvä valmius. Toinen informaatiolukutaidon osa-alue on tarvittavan alueen tiedonlähteiden tuntemus ja kyky tunnistaa eri lähteiden mahdollisuudet ja rajat. Kolmas taito on kyky suorittaa tiedonhakuja eri välineissä ja ympäristöissä. Tehokkaan tiedonhakustrategian luominen voi olla monelle hakukoneiden käyttöön tottuneelle tiedonhaun kompastuskivi. Neljäs informaatiolukutaidon edellytys on kyky arvioida kriittisesti löydettyä informaatiota. Viidenneksi informaatiolukutaitoisen ihmisen tulisi kyetä hyödyntämään saamaansa informaatiota. Viimeinen loppusilaus taidolle on kyky arvioida omaa tiedonhankintaprosessiaan, tunnistaa virheitä ja oppia itseohjautuvasti. (Sormunen 2003, 61.)

Informaatiolukutaito liittyy läheisesti oppimiseen kuten perinteinen lukutaitokin. Informaatiolukutaito voidaan nähdä samanlaisena kansalaisvalmiutena kuin perinteinen lukutaitokin on totuttu näkemään. Sen kehittämiseen tulisi kiinnittää huomiota koulutusjärjestelmän eri tasoilla. (Sormunen 2003, 61.)

Peruskouluikäisten opetuksen yhteydessä puhutaan usein medialukutaidosta, joka eräiltä osin voidaan käsittää myös informaatiolukutaidon – joskin suppeammaksi - synonyymiksi. Opetusministeriön asettama ”Tietoyhteiskunnan lukutaidot” -

työryhmä määritteli lukutaidon lähtökohdaksi vankan perinteisen luku- ja kirjoitustaidon, mutta laajensi lukutaidon käsittämään myös median luku- ja kirjoitustaidot. (Opetusministeriö 2000, 10.)

Informaatiolukutaidon käsite ei ole itsestään selvä edes yliopistojen tutkijoille ja opettajille. Isossa-Britanniassa tehdyssä tutkimuksessa 60 % haastatelluista korkeakoulujen opettajista ei osannut määrittää käsitettä informaatiolukutaito. Monet tutkijat olivat sitä mieltä, etteivät opiskelijat miellä tiedonhallintataitojen osaamista opiskelun osaksi, vaikka tiedonlähteiden käytön osaaminen on perinteisesti kuulunut yhdeksi tutkielmien teon oppimistavoitteeksi. (Paavilainen 2003).

3.2 Aktiivinen kansalaisuus ja informaatiolukutaito

Tietoyhteiskunnan kansalaistaitoihin voidaan katsoa kuuluvan kyvyn etsiä tietoa tehokkaasti. Informaatiolukutaitoinen kansalainen osaa nopeasti paikantaa hänelle relevantin informaation, sillä hän hallitsee tiedon organisointitavat ja kykenee erottamaan tieteellisen faktan virheellisestä informaatiosta. Informaatiolukutaitoon kuuluu myös kyky käyttää muilta omaksettua tietoa eettisesti ja laillisesti.

Ann Maria Ramalho Correia on Unescolle tekemässään valkoisessa kirjassa tutkinut informaatiolukutaidon käsitettä suhteessa aktiiviseen kansalaisuuteen. Hänen mukaansa kansalaisia tulisi kasvattaa aktiiviseen kansalaisuuteen sekä peruskoulutuksessa että aikuisena elinikäisen oppimisen periaatteita noudattaen. Nopeasti muuttuvassa tietoympäristössä kansalaiset tarvitsevat aktiivisen toiminnan tueksi informaatiolukutaitoa, joka auttaa heitä tunnistamaan yksityiselämässä, työelämässä ja yhteiskunnallisessa toiminnassa tarvitsemansa tiedon. Heidän on kyettävä arvioimaan kriittisesti saamansa tiedot, tunnistamaan epäluotettavat tiedot ja käyttämään luotettavaa

tietoa apuna päätöksenteossa. Informaatiolukutaitoiset kansalaiset osaavat analysoida saatuja tietoja ja liittää ne osaksi omien kokemustensa, tietojensa ja taitojensa varantoa. (Correia 2002, 15 – 16.)

3.2.1 Perusopetuksen tuki aktiiviselle kansalaisuudelle

Opetusministeriö on määritellyt yleissivistävän perusopetuksen tavoitteeksi tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä edistää sivistystä ja tasa-arvoa yhteiskunnassa (Opetusministeriö 2004).

Asteittain käyttöön otettavassa peruskoulun opetussuunnitelmassa yksi oppiaineita eheyttävä tavoite on osallistuva kansalaisuus ja yrittäjäyys. Kokonaisuuden päämääränä on muun muassa auttaa oppilasta hahmottamaan yhteiskuntaa sen eri toimijoiden - kansalaisten, yrittäjien ja päättäjien - näkökulmista ja kehittää osallistumisessa tarvittavia valmiuksia. Oppimiskulttuurin ja toimintatapojen halutaan tukevan oppilaan kasvamista osallistuvaksi kansalaiseksi. Tarkoituksena on tukea oppilasta muodostamaan realistinen kuva omista vaikutusmahdollisuuksistaan. (Opetushallitus 2004, 34.)

Opetussuunnitelman mukaisessa äidinkielen opetuksessa on tavoitteena aktiivinen ja eettisesti vastuullinen viestijä sekä lukija, joka pääsee osalliseksi kulttuurista sekä osallistuu ja vaikuttaa yhteiskuntaan (Opetushallitus 2004, 40). Yhteiskuntaopin opetuksen tehtävänä on ohjata oppilasta kasvamaan yhteiskunnan aktiiviseksi ja vastuulliseksi toimijaksi. Oppilaan halutaan kasvavan suvaitseväiseksi ja demokraattiseksi kansalaiseksi ja hänelle halutaan kokemuksia yhteiskunnallisesta toimimisesta ja demokraattisesta vaikuttamisesta. Tavoitteena on, että oppilas mm. oppii ymmärtämään yhteiskunnallisten päätösten vaikutuksia kansalaisten elämään, kiinnostuu yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja vaikuttamisesta, oppii tarkas-

telemaan ja kehittämään osaamistaan vastuullisena kuluttajana ja yhteiskunnallisena toimijana sekä tuntee tekojensa oikeudelliset seuraamukset. (Opetushallitus 2004, 218.)

Opetussuunnitelman tavoitteiden saavuttamisen kannalta on oleellista, että oppilaat jo peruskoulussa oppivat informaatiolukutaidon kyvyn. Tämä lisäksi on huolehdittava siitä, että aikuiset, tietotekniikan käyttöön tottumattomat kansalaiset saavat opetusta tietotekniikan perustaidoissa. Tätä tukevat työväen- ja kansalaisopistojen lisäksi nykyään muun muassa yleiset kirjastot, joissa järjestetään erilaisia tietoverkkojen käytön perusteiden koulutustilaisuuksia.

3.3 Oikeudellinen informaatiolukutaito

Määrittelen oikeudellisen informaatiolukutaidon ALCR:n informaatiolukutaidon määritelmää ja Correian kansalaisen informaatiolukutaito -käsitettä mukailleen seuraavasti:

Oikeudellinen informaatiolukutaito tarkoittaa

- kykyä tunnistaa ongelman ratkaisun vaativan oikeudellista tietoa
- oikeudellisten tiedonlähteiden tunnistamisen
- kykyä etsiä tietoa oikeudellisista tiedonlähteistä ja tuntea tiedonlähteiden erityispiirteet
- soveltaa oikeudellisia tiedonlähteitä ongelman ratkaisussa tai asian eteenpäin viemisessä
- käyttää oikeudellista tietoa laillisesti ja eettisesti oikein

Oikeudellisen informaatiolukutaidon voidaan katsoa pitävän sisällään tiedon tarvitsijan kyvyn ymmärtää tarvitsevansa oikeudellista tietoa ja ilmaista tiedontarpeensa. Se, että kansalainen ymmärtää tarvitsevansa nimenomaan oikeudellista tietoa, ei ole itsestään selvää.

Perusedellytyksenä oikeudellisen tiedon tehokkaalle hakemiselle on, että tiedon tarvitsija tuntee oikeudelliset tiedonlähteet ja osaa käyttää niitä tehokkaasti. Hänen on myös osattava tunnistaa eri tiedonlähteiden tarjoamat mahdollisuudet. Oikeudellisen tiedon kohdalla pelkkä sähköisten tiedonlähteiden tunteminen ei riitä, sillä merkittävä osa tietoa löytyy edelleen vain painettuna. Kotimaisten säädösten kohdalla painettu Suomen säädöskokoelma on edelleen ainoa virallinen lähde. Myös oikeuskirjallisuus, josta usein on maallikolle apua oikeudellisen sanoman tulkinnassa, on valtaosaltaan saatavissa vain painettuna.

Oikeudellisten tiedonlähteiden tunteminen tarkoittaa, että tiedon hakijalla on myös käsitys oikeuslähdeopista. Oikeuslähdeopilla tarkoitetaan oikeuslähteiden etusijajärjestystä ja oikeuslähteiden velvoittavuuden tasoa. Käsitys näistä perusasioista opastaa tiedonhakijaa eteenpäin säädöstekstistä täsmen­tävään tekstiin kuten lain perusteella annettuun asetukseen tai lainsäätäjän tarkoitusta selventävän lainvalmisteluasiakirjan tekstiin.

Kolmas edellytys oikeudellisen informaatiolukutaidon toteutumiseksi ovat taidot suorittaa tiedonhakuja eri välineillä ja erilaisissa ympäristöissä. Tämä voisi kotimaisen oikeudellisen tiedon kohdalla tarkoittaa esimerkiksi kykyä käyttää oikeuskirjallisuutta, painettuja valtiopäiväasiakirjoja, säädöstietopankkeja ja eduskunnan kotisivuja riippuen tarvittavan tiedon tyypistä ja laajuudesta.

Oikeudellisen tiedon luotettavuuden arvioinnissa on oleellista, että tiedon hakija tuntee oikeudellisen tiedon virallislähteiden julkaisutavat. Oikeudellisen tiedon luotettavuuden arvioinnin kannalta vaikein ongelma lienee säädösmuutosten hallinta ja voimassaolevan säädöksen valinta. Ongelmalliseksi asian tekee se, että vanhaa säädöstä voidaan soveltaa hyvinkin pitkään vielä uuden korvaavan lainsäädännön jo tultua voimaan. Tämän vuoksi oikeudellisista tietopankeista löytyy usein rinnakkain sekä vanha että uusi säädös, mikä on omiaan hämmentämään kansalaisia.

Säädöstiedon kohdalla on oleellista, että tieto on ajan tasalla ja voimassa. Tämä ei aina ole itsestään selvyys edes elektronisessa aineistossa. Myös tuomioistuinratkaisujen kohdalla on tarkistettava ratkaisun antamisen ajankohta ja mitä säädöstä ratkaisussa on sovellettu, sillä lainsäädännön muutos saattaa vaikuttaa ratkaisun sovellettavuuteen.

Kansalaisen kannalta on oleellista, että hän osaa käyttää valitua tietoa tehokkaasti hyväkseen omassa ongelmassaan. Kansalainen voi käyttää tietoa ohjaamaan omaa toimintaansa. Tiedon tehokas hyväksikäyttö voi tarkoittaa myös kykyä hoitaa omaa asiaansa ja ottaa yhteyttä viranomaiseen ja esittää asian kannalta oleellisia kysymyksiä asioidessaan viranomaisten kanssa. Oikeudellisen tulkinnan tekee usein asiaa käsittelevä viranomainen ja viimekädessä tuomioistuin.

Tiedonhankintaprosessin onnistumisen arvioinnin kyky edellyttää jo melko tottunutta tiedonhakijaa ja hyvää käsitystä oikeudellisen tiedon luonteesta. Prosessi on onnistunut, jos kansalainen saa asiansa hoidettua ja oikeudenmukaisen ratkaisun asiaansa.

4. JULKISUUS EDUSKUNNAN KIRJASTON TOIMINTAPERIAATTEENA

Eduskunnan kirjaston toiminnan periaatteena on sen perustamisesta, vuodesta 1887, alkaen ollut eduskunnan valtiopäivätyötä varten tarvitseman kirjallisuuden kokoaminen. Tämän lisäksi jo vuonna 1913 hyväksytyssä ohjesäännössä todetaan kirjaston olevan myös muiden kuin eduskunnan jäsenten käytettävissä (Eduskunnan kirjaston ohjesääntö 1913).

Alkuperäinen idea Eduskunnan kirjaston ovien ja kokoelmien avaamisessa julkiseen käyttöön oli esitetty 1908 kansanedustaja Matti Oskari Helenius-Seppälän sivistysvaliokunnalle osoittamassa anomusehdotuksessa, jossa hän tekee ehdotuksen myös yleisölle avoimen eduskunnan keskuskirjaston perustamisesta

(Helenius-Seppälä 1908). Sivistysvaliokunta ei koskaan ehtinyt käsitellä Helenius-Seppälän ehdotusta. (Laaksovirta 2003, 6 – 8.)

Eduskunnan kirjasto sai oman lain vuonna 1948. Sen mukaan Eduskunnan kirjasto toimii yleisenä yhteiskunta-, valtio- ja oikeustieteellisenä kirjastona ja hallinnollisena keskuskirjastona. (Laki Eduskunnan kirjastosta 627/1948, 2§.)

Vuonna 1984 annetun uuden lain mukaan Eduskunnan kirjastosta tuli oikeus- ja valtiotieteellinen keskuskirjasto, jonka tehtävänä oli hoitaa eduskunnan arkistoa ja palvella eduskuntaa, kansanedustajia ja eduskunnan virkamiehiä toimialaansa kuuluvain tavoin. (Laki Eduskunnan kirjastosta 983/1984.)

Eduskunnan kirjasto on ollut osa vuodesta 1972 lähtien toimintanutta kansallista keskuskirjastojärjestelmää, jossa tieteelliset kirjastot tieteenalakohtaisen työnjaon mukaan hankkivat erityisesti keskuskirjastoaloihinsa kuuluvaa kirjallisuutta. Keskuskirjastotoimintaa koskeva valtioneuvoston päätös (719/1972) kumottiin vuoden 2003 lopussa. Eduskunnan kirjastoa koskevasta laista käsitettä keskuskirjasto ei ole poistettu.

Avoimuuden ja julkisuuden periaatteen arvostus on näkynyt vuosien varrella monin tavoin myös Eduskunnan kirjaston ylikirjastonhoitajien toiminnassa (mm. Laaksovirta 1995).

Eduskunnan tiedotusstrategian mukaan eduskunnan viestinnällä on kaksi ulottuvuutta: tiedottaminen eduskunnan työstä ja kansalaisten rohkaiseminen käyttämään poliittisia oikeuksiaan. Eduskunnan tiedotuksen strateginen tavoite on parlamentaarisen järjestelmän ja poliittisen kulttuurin eri piirteiden mahdollisimman hyvä tuntemus kansalaisten parissa. (Suomen eduskunta, 1999.)

Vuoden 2001 alussa tiedotusstrategiatyöryhmän ajatuksia toteutettiin ja eduskunnan viestintä- ja tiedotustoiminta järjestettiin uudelleen. Organisaatiouudistuksen tavoitteena oli voimavarojen tehokas hyväksikäyttö, toiminnan järjestyttäminen

sekä tiedotustoiminnan kokonaisvaltainen kehittäminen ja sen koordinointi. Muutoksella haluttiin myös järjestää eduskunnan tietopalvelutoiminnot tehokkaalla tavalla karsimalla päällekkäisyyksiä, jolloin myös tietopalvelujen kehittäminen on paremmin mahdollista. Hallinnollisesti kirjasto sijoitettiin eduskunnan kanslian uuteen tieto- ja viestintäyksikköön, johon tulivat myös eduskuntatiedotus ja eduskunnan sisäinen tietopalvelu. (HE 68/2000, PNE 3/2000, Eduskunnan kanslian ohjesääntö 15 §.)

Kirjastoa koskevaan lakiin kirjattiin ensimmäistä kertaa kirjaston historiassa myös eduskuntatieto, vaikka se oli kuulunut kirjaston toimialaan kirjaston perustamisesta saakka. Samalla oikeustiede ja valtiotiede korvattiin yleisemmillä ilmauksilla oikeudellinen tieto ja yhteiskuntatieto. (Laki Eduskunnan kirjastosta 717/2000, 1 §)

Organisaatiouudistuksen jälkeen eduskunnan tiedotustoiminnasta vastaa edelleen eduskuntatiedotus, jonka tehtäviin kuuluu myös yhteen sovittaa eduskunnan muiden toimintayksiköiden tiedotusta sekä antaa siinä tarvittavaa asiantuntijatukea. Eduskunnan kirjasto osallistuu eduskuntaa koskevaan tiedotukseen ja sen kehittämiseen erityisesti kansalaistiedotuksessa, verkko- viestinnän kehittämisessä, julkaisutoiminnassa ja valokuvien arkistoinnissa. Sisäinen tietopalvelu vastaa kansanedustajien ja muiden eduskunnassa työskentelevien tietopalveluista ja niiden kehittämisestä. Eduskunnan kirjaston vastuulla on eduskuntatyössä tarvittavan kirjallisuuden ja muun tietoaineiston hankinta ja ylläpito sekä lainaus ja eduskunnan arkistoon liittyvä tietopalvelu. Eduskunnan kirjaston tietopalvelun tehtävänä on eduskuntatietoon, oikeudelliseen ja yhteiskuntatietoon sekä EU-tietoon liittyvä tietopalvelu eduskunnan ulkopuolisille asiakkaille. Eduskunnan arkisto toimii osana kirjastoa. (PNE 3/2000, Eduskunnan kanslian ohjesääntö 15 §.)

Tiedon tarjoaminen eduskunnan toiminnasta ja eduskunnassa käsiteltävistä asioista on Eduskunnan kirjaston tehtävä ainoa-

na kirjastona Suomessa ja täten ainutlaatuinen, kansalaisten demokraattisia oikeuksia palveleva erityistehtävä. Tämä tehtävä liittyy myös kirjaston toimintaan oikeudellisen tiedon keskuskirjastona, ovathan lainvalmisteluasiakirjat, kuten hallituksen esitykset ja valiokuntien mietinnöt, keskeisiä oikeudellisia tiedonlähteitä.

Kansalaispalvelujen toteuttaminen on eduskuntatiedotuksen ja Eduskunnan kirjaston tehtävä. Kirjasto toteuttaa kansalaispalveluja neuvomalla, kouluttamalla sekä auttamalla tiedonhauksessa. (Suomen eduskunta, 1999.) Kirjasto ei tiedota eduskunnan toiminnasta esimerkiksi eduskunnan kotisivuilla, vaan tämä tehtävä on eduskuntatiedotuksella. Kirjasto vastaa asiakkaiden kysymyksiin, jotka koskevat sekä ajankohtaisia että historiallisia eduskuntaan ja sen toimintaan liittyviä asioita. Käytännössä työnjako on muotoutunut kirjaston tietopalvelun ja eduskuntatiedotuksen välillä siten, että tiedotus vastaa etupäässä ajankohtaiskysymyksiin ja siirtää muut kansalaisten esittämät kysymykset kirjaston tietopalveluun. Kirjasto viestii asiakkaille omista palveluistaan, jotka liittyvät kirjaston aihealueisiin: oikeudelliseen tietoon, eduskuntatietoon ja yhteiskuntatietoon.

4.1 Eduskunnan kirjasto oikeudellisen tiedon keskuskirjastona

Eduskunnan kirjaston on perustamisestaan lähtien hankkinut kokoelmaansa painettuja koti- ja ulkomaisia oikeudellisia tiedonlähteitä, oikeustieteellistä kirjallisuutta ja aikakauslehtiä. Eduskunnan kirjastossa on Suomen kattavin oikeustieteellisen kirjallisuuden kokoelma. Oikeuskirjallisuutta kokoelmassa on 1500-luvulta alkaen.

Kirjaston kokoelma antaa perusvalmiudet kirjaston eri asiakasryhmien, kuten eduskunnan, valtioneuvoston, virastojen, tutkijoiden ja opiskelijoiden, yritysten ja kansalaisten palveluun.

Kirjastossa on kattava kotimaisen oikeudellisen aineiston kokoelma, joka käsittää kotimaisia säädöksiä Ruotsi-Suomen ajoilta alkaen, painettuja valtiopäiväasiakirjoja säätyvaltiopäivistä alkaen, kotimaisten tuomioistuinten ratkaisukokoelmia ja keskeiset kotimaiset oikeustieteelliset aikakauslehdet niiden ilmestymisen alusta saakka.

Ulkomaisia valtiopäiväasiakirjoja on useista maista ja säädös-kokoelmia n. 40 eri maasta. Samaten ulkomaisten tuomioistuinten ratkaisukokoelmia on useista maista hyvin pitkältä ajalta. Ulkomaisen oikeuskirjallisuuden osalta kirjasto keskittyy hankinnoissaan eduskunnan kannalta keskeisten oikeusalojen kuten valtiosääntöoikeuden, EU-oikeuden, kansainvälisen oikeuden ja kansainvälisen yksityisoikeuden kirjallisuuden hankintaan. Kirjasto on muun muassa Euroopan unionin, Euroopan neuvoston ja YK:n tallekirjasto, joten sillä on laaja näiden organisaatioiden virallisaineiston ja julkaisujen kokoelma.

Kirjasto on vuodesta 1982 lähtien julkaissut suomalaista oikeustieteellistä bibliografiaa *Bibliographia Iuridica Fennicaa*. Tietokantaan on koottu suomalaisten kirjoittamia, Suomessa julkaistuja tai Suomea koskevia oikeustieteellisiä kirjoituksia sekä kirjoja että artikkeleita. Bibliografian julkaisu siirtyi kirjastolle bibliografian julkaisemisen 1950-luvulla aloittaneen Suomalaisen lakimiesyhdistyksen kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Bibliografiaa julkaistiin ensin sekä painettuna että tietokantamuotoisena maksullisissa Finlex- ja KDOK-tietopankeissa.

Tietokanta liitettiin maksuttomasti haettavaksi kirjasto verkkosivuille vuonna 1996 Jussi-nimellä. Painetun bibliografian julkaiseminen lopetettiin kirjaston hallituksen päätöksellä julkaisuvuoteen 1993, jonka jälkeen bibliografia on ollut saatavissa vain tietokantamuodossa. Kirjaston siirryttyä uuteen kirjastojärjestelmään vuoden 2001 loppupuolella Jussi-tietokannan päivittäminen lopetettiin ja se korvattiin kirjastojärjestelmästä suoraan tuotetulla kotimaisen oikeudellisen aineiston haulla vuoden 2003 lopulla.

Kirjasto ylläpitää omaa asiasanastoa (Eduskunnan kirjaston asiasanasto - EKS), jossa on runsaasti erityisasiasanoja juuri oikeustieteen, valtio-opin, politiikan, kansainvälisten järjestöjen, parlamenttien ja Euroopan Unionin aihealueilta. Kaikki kirjastoon hankittu aineisto asiasanoitetaan asiasanaston termeillä. Juridisen aineiston luokituksessa on käytössä Bibliografia Iuridica Fennicaan pohjautuva luokitusjärjestelmä.

Eduskunnan kirjasto kokoaa myös luotettavia oikeuden, politiikan ja hallinnon alaan kuuluvia koti- ja ulkomaisia linkkejä Elki-tietokantaansa. Oikeudelliseen tietoon liittyvät alaluokat ovat perustuslait, säädökset, säädösvalmistelu, tuomioistuimet ja oikeustapaukset, oikeuskirjallisuus, kansainväliset sopimukset sekä EU-luokan EY-säädöksiä koskevat linkit. Pääpaino tietokantaan valittavissa sivustoissa on viranomaisaineistoilla. Kaikkien tietokantaan tallennettavien sivustojen tulee olla pääosin maksuttomia. Tietokantaan tallennettavat linkit asiasanoitetaan Eduskunnan kirjaston asiasanoilla ja sivujen sisällöstä kerrotaan lisätiedoissa.

Kirjaston henkilöstö on eduskuntatiedon, yhteiskuntatiedon ja oikeudellisen tiedon tiedonhallintaan erikoistunutta. Henkilökunnan osaamista ylläpidetään sekä kirjaston aiheasantuntijoiden antamalla sisäisellä koulutuksella että ulkopuolisella koulutuksella.

Kirjasto järjestää kaikille avoimia tiedonhallinnan koulutus-tilaisuuksia kirjaston aihealueista useita kertoja vuodessa. Oikeudellisen tiedon avointen asiakaskoulutusten aiheet ovat olleet kotimaiset säädökset, eduskunta-asiakirjat, kotimainen oikeuskäytäntö, Euroopan unioni ja EU-oikeus, Euroopan neuvosto, YK ja oikeuskirjallisuus. Koulutuksissa on käydään läpi tiedonhaun perusteet kustakin aiheesta. Tyypillisimpiä osallistujia ovat opiskelijat ja tutkijat sekä muista organisaatioista tulleet informaattikot ja kirjastonhoitajat.

Kirjasto tarjoaa myös räätälöityä tiedonhallinnan koulutusta sekä eduskunnan että muiden organisaatioiden henkilökunnille. Viimeksi oikeudellisen tiedonhallinnan koulutusta on järjestetty eduskunnan lisäksi puolustusministeriön ja työministeriön henkilökunnalle.

Kirjaston neuvonnassa ja tietopalvelussa vastataan eduskuntatietoon, oikeudelliseen tietoon ja yhteiskuntatietoon liittyviin kysymyksiin ja neuvotaan verkkopalvelujen ja kirjaston koelmien käytössä. Tietopalvelu on mukana kirjastojen ”Kysy kirjastonhoitajalta” –verkkopalvelussa, jossa kysymyksen voi esittää suoraan internetissä myös Eduskunnan kirjastolle. Eduskunnan kirjaston tietopalvelu pyrkii vastaamaan myös muihin kuin kirjastolle itselleen osoitettuihin eduskuntatiedon, oikeudellisen tiedon ja yhteiskuntatiedon kysymyksiin.

4.2 Oikeudellisen tiedon palvelujen haasteet 2000-luvulla

Kansainvälistyminen on yksi oikeudellisen tiedon välittämiseen liittyvä haaste. Kotimaisen säädösaineiston rinnalle on tullut myös suoraan sovellettavia Euroopan unionin asetuksia. Ihmisten ulkomailla työskentelyn myötä heidän tulee olla entistä enemmän tietoisia myös seikoista, jotka liittyvät säädösten soveltamiseen eri maissa ja eri maiden kansalliseen lainsäädäntöön.

Eduskunnan tieto- ja viestintäyksikön perustamisen yhteydessä kirjastolle tuli uusi painopistealue: eduskuntatietoon liittyvien kansalaispalvelujen ja erityisesti verkkopalvelujen tuottaminen yhteistyössä tiedotuksen kanssa. Eduskunnan vuoden 2004 kesäkuussa valmistuneen lisärakennuksen kansalaistilassa asiakaspalvelun päivystykseen osallistuu sekä kirjaston että eduskuntatiedotuksen henkilökuntaa. Eduskuntatiedotus

ja kirjaston tietopalvelu hoitavat yhdessä myös kansalaisille suunnattujen eduskunnan messuesiintymisten suunnittelun ja käytännön toteutuksen.

Kuten edellä (kappaleessa 2.1) on kuvattu, eräät keskeiset kansalaisten perusoikeuksia tiedon saannissa turvaavat säännökset on uusittu 1900-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa. Nämä uudistukset, yhdessä kehittyneiden tietoverkkojen kanssa, ovat jo tuottaneet tulosta julkishallinnon viestinnän tehostumisena. Viestintä kuitenkin yksin riittää takaamaan kansalaisten oikeutta oikeudellisen tiedon saantiin vaan kansalaisten on saatava käsiinsä myös alkuperäiset oikeudelliset tiedonlähteet.

Tieteellisessä julkaisemisessa yleistynyt Open Access -periaate vaikuttaa tulevaisuudessa myös oikeudellisen tiedon välityskanaviin, kun aiemmin markkinoilla toimivien kaupallisten kustantajien julkaisemia tietoja julkaistaan internetin kautta maksutta hyödynnettäviksi. Tästä on esimerkkejä sekä Suomessa että muualla.

Oikeudellisen tiedon saatavuuden saralla on Suomessa edistytty melkoisesti. Tärkein saavutus tällä saralla on Finlex-tietopankin avaaminen maksuttomana kaikkien kansalaisten käyttöön 1997 ja keskeisen ajantasaisen säädöstietokannan saaminen siihen vuonna 2002. Ajantasaista lainsäädäntötietoa tarjoaa maksutta internetissä vain harva valtio. Kovin monessa muussa maassa myöskään ylimpien tuomioistuinten ratkaisut eivät ole niin pitkältä ajalta ja kattavasti saatavissa maksutta internetistä kuin Suomessa. Useiden valtioiden alkuperäissäädöksiä on varsinkin 1990-luvulta lähtien ollut saatavissa internetissä.

Vaikka sekä valtionhallinnon internetsivuissa ja Finlex-tietopankin sisällössä ja teknisessä toimivuudessa sekä käyttäjätävällisyydessä on vielä parantamisen varaa, ovat ne hyvä alku takaamaan kansalaisille entistä paremman mahdollisuuden saada tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä käyttää demokraattisia oikeuksiaan.

Kun kansalaisilla on nykyään suora pääsy oikeudellisen tiedon lähteille, tarve saada näiden lähteiden käyttöä koskevaa neuvontaa on tullut entistä selvemmin esille myös Eduskunnan kirjaston asiakaspalvelussa. Sekä kirjaston neuvonnassa että tietopalvelussa vastataan yhä useammin sekä eduskunnan että muiden oikeudellista tietoa sisältävien internetpalvelujen sisältöä ja käyttöä koskeviin kysymyksiin.

Kirjaston järjestämä tiedonhallinnan koulutus ei riitä tavoittamaan ympäri maata asuvia kansalaisia, vaikka muun muassa maakuntien kirjastonhoitajille onkin järjestetty useita tiedonhallinnan kursseja. Tämä on herättänyt tarpeen tuottaa kirjaston aihealueisiin liittyviä tiedonhallinnan kursseja verkkoon. Kirjaston verkkopalveluja koskevassa asiakaskyselyssä asiakkaat ilmaisivat haluavansa verkkopalveluihin liittyvää koulutusta, opasteita ja neuvontaa ensisijaisesti verkon kautta (Karhula 2003, 20). Asiakaskyselyssä saatu tulos antaa suuntaa toivotusta kehityksestä, mutta vain suuntaa, sillä kyselyyn vastasi vain 28 henkilöä, joista valtaosa oli opiskelijoita ja tutkijoita. Tulokset eivät anna todellista kuvaa kaikkien kirjaston asiakkaiden halukkuudesta verkkokoulutuspakettien käyttöön, sillä opiskelijat ja tutkijat ovat yleensä keskimääräistä aktiivisempia ja parempia verkkopalvelujen hyväksikäyttäjiä.

Koska kansalaisten oikeudellisen tiedonsaannin perusedellytys on, että alkuperäiset oikeudelliset tiedonlähteet ovat kansalaisten saavutettavissa, tulee kansalaisen myös osata käyttää niitä. Verkkotiedonlähteiden tavoitettavuus on parempi kuin painetun säädöskokoelman tai lakikirjojen tavoitettavuus, sillä ne ovat internet-käyttöliittymän omaavien kansalaisten tavoitettavissa suoraan kotoa. Runsaalla 40 % suomalaisista oli vuonna 2002 internet-liittymä kotona ja n. 60 % internet-yhteys käytettävissä joko kotona, työssä, oppilaitoksessa tai vastaavassa (Tilastokeskus 2002.) Myös niillä kansalaisilla, joilla ei ole muuta internet-liittymää, on mahdollisuus käyttää verkossa

olevia oikeudellisia tiedonlähteitä kirjastoissa. Verkkolähteet ovat painettuja lähteitä paremmin ajan tasalla, ja niitä voi käyttää useampi käyttäjä samaan aikaan.

Tavoitettavuuden kannalta verkkoon sijoitetut tiedonhallinnan koulutuspaketit ovat vertaansa vailla, niinpä Eduskunnan kirjaston verkkopalvelustrategiassa (Karhula 2003, 73) ja Eduskunnan kirjaston tietopalvelun kehittämistä koskevassa raportissa (Johansson 2004, 16 – 27) ehdotetaan tällaisten koulutusaineistojen tuottamista verkkoon. Esisuunnitelma valtiopäiväasiakirjoihin liittyvän verkko-koulutusmateriaalin tuottamisesta on valmistunut kevään 2004 aikana (Rönkkö, 2004). Sitä täydentää säädöstiedonhallinnan verkko-opetusmateriaalin suunnitelma, joka on osana tätä kehittämistyötä.

Koska Eduskunnan kirjaston kokoelmassa on paljon eri oikeusalojen oikeuskirjallisuutta, on kirjaston uusittujen kotisivujen oikeudellisen tiedon osuudessa tarkoitus toteuttaa eri oikeusaloihin liittyvien perusteosten valikoimaluettelo, josta arvellaan olevan apua erityisesti oikeudellista tietoa hakeville kansalaisille. Valikoiman tarkoitus on tarjota ensiapua kansalaiselle, joka harhailee oikeudellisen tiedon runsauden viidakossa. Valikoiman yhteyteen voidaan helposti toteuttaa linkkinä suora aihealueeseen liittyvä tiedonhaku kotimaisesta oikeuskirjallisuudesta, josta pääsee eteenpäin, jos haluaa lukea asiasta enemmän. Valikoimapalveluun toteutettavia kansalaisten kannalta keskeisiä aiheita voisivat olla mm. avioeroon liittyvä kysymykset, kuluttajansuoja, yksityisyydensuoja, kiinteistökauppa, asuntokauppa, sosiaaliturva, perhe-edut, koulutus, rikokset, työttömyysturva jne. Valikoimaluettelon jaotteluna voisi harkita käytettäväksi suomi.fi- sivujen alajaottelua. Tällaisten palvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa on kuitenkin varottava, etteivät ne johda hakijaa harhaan, sillä sen kautta löytyy vain osa ongelmaan liittyvästä tiedosta.

5. OIKEUDELLISEN INFORMAATIO-OPETUKSEN VERKKO-OPETUS

5.1 Verkko oppimisen tukena

Konstruktivistinen oppimiskäsitys korostaa oppimisen yksilöllisyyttä. Konstruktivistisessa oppimisprosessissa oppija rakentaa tietoa kokemustensa kautta, valikoi ja tulkitsee informaatiota ja jäsentää sitä aikaisempiin tietoihinsa ja näkemyksiinsä nivoutuneena. (Alamäki – Luukkonen 2002, 89 – 91.) Etä- ja itseopiskelussa toteutetaan konstruktivismin periaatteita käytännössä, sillä niissä oppijan itseohjautuvuudella on suuri merkitys opintojen onnistumisen kannalta. Oppiminen on itsesäätelevää ja oppijakeskeistä.

Verkko-opiskelu voidaan jakaa kolmeen tyyppiin: verkko lähiopiskelun tukena, monimuoto-opiskelu verkossa ja itseopiskelu verkossa. Monimuoto-opetus tapahtuu kokonaan tai osittain verkossa. Opettaja toimii verkossa tukijana, ongelmatilanteiden selvittäjänä, kysymyksiin vastaajana ja palautteen antajana. Opetuksen siirtäminen kokonaan verkkoon edellyttää toimivia vuorovaikutuksen mahdollisuuksia, kuten sähköpostia, keskusteluryhmiä, mahdollisesti chat-palvelua ja videoneuvottelumahdollisuutta. Opiskelija voi testien avulla kontrolloida, onko hän ymmärtänyt opiskelemansa asiat. (Kalliala 2002, 20 – 26.)

Jos verkkoon rakennetaan itseopiskelupaketti, opettajan rooli korostuu ennen varsinaista kurssia. Itseopiskelupaketti voi olla verkossa jatkuvasti tai suoritusmahdollisuus voi alkaa ja päättyä tiettyä aikana. Itseopiskelu-kurssin materiaalin pitää vastata opiskelijoiden kysymyksiin. (Kalliala 2002, 27 – 28.) Parhaaseen oppimistulokseen päästään juuri monimuoto-opiskelulla, jossa itseopiskelupaketit soveltuvat hyvin perusasioiden opiskeluun (Alamäki - Luukkonen 2002, 103 - 105).

Verkko-opetusmateriaalin onnistumisen tärkein ominaisuus on se, miten hyvin se onnistuu tukemaan opiskelijan kognitiivisia ja emotionaalisia prosesseja. Hyvä verkkomateriaali muistuttaa tarinaa. (Alamäki - Luukkonen 2002, 133 – 134.)

Verkkopalvelun suunnittelu sopeutetaan kohderyhmän tarpeisiin. Erityistä huomioita on kiinnitettävä palvelun käytettävyyteen. Informaation järkevä organisointi on käytettävyyden perusedellytys. Käytettävyyteen vaikuttavat verkkosivujen ulkoasu, elementtien sijoittelu, fontin koko ja monet muut visuaaliset asiat. (Kettunen – Henriksson – Hanelius 2004.)

Laatukriteerit julkisille verkkopalveluille valmistuivat keväällä 2004 (Valtiovarainministeriö 2004). Kriteerien mukaan arvioituna julkisten verkkopalveluiden käytettävyys ei vielä ole kovin hyvällä tasolla (Kettunen – Henriksson – Hanelius 2004).

Ideaalitilanne olisi, että oikeudellisen tiedon tiedonlähteisiin olisi verkossa mahdollisimman helppo ja käyttäjää opastava käyttöliittymä. Toiseksi paras tilanne olisi, jos oikeudellisen tiedon tietopankeissa olisi itsessään hyvät käyttöohjeet ja kattava sisällönkuvaus sekä opastus esimerkkien avulla. Valitettavasti näin ei kuitenkaan toistaiseksi ole.

Myös Eduskunnan kirjaston itse tuottamien sivujen käyttöliittymässä on parantamisen varaa. Meneillään olevassa kirjaston kotisivujen uudistuksessa onkin tarkoitus kiinnittää enemmän huomiota käytettävyyteen.

Koska oikeudellisen tiedon hallinta edellyttää joitakin oleellisia pohjatietoja, tulisi nämä tiedot liittää kansalaisille tarkoitettuihin oikeudellisiin tiedonlähteitä sisältäviin verkkopalveluihin. Viranomaiset katsovat kuitenkin laajasti, ettei tämän tyyppisten tietojen välitys kuulu heidän tehtäviinsä, puhumattakaan, että viranomaiset kehittäisivät omiin vastualueisiinsa liittyviä tiedonhallinnan opetuspaketteja.

Kirjastoilla on tässä selvästi oma erityistehtävänsä. Eduskunnan kirjaston oikeudellisen tiedon keskuskirjastoluonteen

vuoksi oikeudellisen tiedonhallinnan verkko-opetuspaketit luontuvat kirjaston palvelutuotteiksi erinomaisesti ja täydentävät kirjaston luokkaopetuksena tarjoamia tiedonhallinnan kursseja. Keskeisin Eduskunnan kirjaston tehtäviin kuuluva alue on luonnollisesti valtiopäiväasioiden tiedonhallinnan koulutus ja siihen luontevana lisänä säädöstiedonhallinnan sekä oikeuskirjallisuuteen liittyvä koulutus. Kaikkiin mainittuihin oikeudellisten tiedonlähteiden osa-alueisiin Eduskunnan kirjaston henkilökunnalla on hyvä teoreettinen ja käytännön tuntemus.

Todennäköisesti toimivin ratkaisu Eduskunnan kirjaston verkossa tarjoamaan tiedonhallinnan koulutukseen olisi itseopiskelumateriaali, joka sisältäisi myös testejä ja mahdollisuuden esittää kysymyksiä tutorille tai opettajalle esimerkiksi sähköpostin, puhelimen tai chatin avulla. Itseopiskelumateriaalin tulisi olla vuorovaikutteinen ja sisältää aitoja multimediaominaisuuksia kuten ääntä, kuvaa ja ohjaavia elementtejä. Siihen voisi liittyä monimuotoisia, peleistä tuttuja ominaisuuksia sisältäviä harjoitustehtäviä. Tämän tyyppisen materiaalin tekniseen suunnitteluun ja toteuttamiseen tarvitaan todennäköisesti eduskunnan ulkopuolelta ostettavaa asiantuntemusta.

Eduskunnan kirjaston julkiseen verkkoon tuottaman materiaalin tulisi ehdottomasti olla kaikkien kansalaisten käytettävissä käyttöliittymästä ja selainohjelmasta riippumatta. Siitä tulisi toteuttaa versiot myös erityisryhmiä varten.

5.2 Oikeudelliseen tietoon liittyviä verkkokoulutusmateriaaleja

Eduskunnan kirjasto suunnitteli ja toteutti 1990-luvun lopulla yhdessä valtioneuvoston tietopalvelujen kanssa sähköiseen säädöstietoon liittyvän itseopiskelumateriaalin, joka oli suunnattu valtioneuvoston säädösvalmistelijoille. Materiaali sijoitettiin valtioneuvoston tietohakemistoon Senaattoriin. Tietosisältöjen päi-

vityksen tekninen hankaluus johti 2000-luvun alkupuolella siihen, että Eduskunnan kirjasto luopui materiaalin päivytyksestä ja päätti suunnata voimavaransa eduskunnan palvelimelle tehtävän koulutuspaketin suunnitteluun, toteutukseen ja ylläpitoon.

Yliopistojen kirjastot ovat toteuttaneet yhteistyössä eri tieteenalojen opiskelijoille suunnattuja informaatiolukutaidon koulutuspaketteja. Oikeustieteeseen liittyvän koulutuspaketin suunnittelusta on ollut vastuussa Lapin yliopiston kirjasto ja mm. Eduskunnan kirjasto ja Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekuntakirjasto ovat kommentoineet tekstiluonnoksia. Verkkokurssi on nimeltään [Oikeudellinen tiedonhaku](http://www.ulapland.fi/home/kirjasto/tiedot/oikeustiedot.htm) [http://www.ulapland.fi/home/kirjasto/tiedot/oikeustiedot.htm], ja se on suunnattu oikeustieteen opiskelijoille. Kurssimateriaalissa on myös sellaista aineistoa, josta on hyötyä oikeudellisen tiedon etsijöille yleisemminkin.

Tampereen työväenopisto on toteuttanut verkkosivuilleen itseopiskelumateriaalin [Lakitietoa verkossa](http://info1.info.tampere.fi/eta/laki1/) [http://info1.info.tampere.fi/eta/laki1/], joka keskittyy asioiden käsittelyyn käräjäoikeuksissa ja maistraateissa. Materiaali on suunniteltu nimenomaan tamperelaisten kansalaisten tueksi, mutta siinä on selkeästi kirjoitettuja kansalaisten yleisimpiin oikeudellisiin ongelmiin liittyviä osioita mm. avioerosta, riita-asioista ja rikoksista.

Yksikään edellä mainituista koulutuspaketeista ei hyödynnä multimediaa laajemmin eivätkä ne ole vuorovaikutteisia. Ainoastaan Tampereen työväenopiston verkkokoulutusmateriaalissa on tekstin lisäksi myös kuvia. Edellä mainittujen itseopiskelumateriaalien kohderyhmä on ollut suppempi kuin tämän kehittämistyön kohteena oleva säädöstiedon koulutusmateriaalin kohderyhmä. Tämän vuoksi ne eivät sellaisenaan sovellu käytettäväksi kansalaisille suunnattuun koulutukseen. Niitä voidaan kuitenkin materiaalien tekijöiden hyväksymällä tavalla käyttää apuna itseopiskelumateriaalin suunnittelussa päällekkäisen työn välttämiseksi.

5.3 Suunnitelma säädösten tiedonhallinnan verkkokurssista

5.3.1 Kurssin kohderyhmä

Tiedonhallinnan kurssi suunnitellaan kansalaisia varten.

Kansalaiset ovat haastava kohderyhmä, sillä kansalaisten tiedot ja taidot sekä tietokoneiden käytössä, tiedonhaussa että oikeudellisessa tiedonhallinnassa ovat hyvin vaihtelevia.

Tiedonhallinnan koulutuspaketti suunnitellaan niin, että opiskelija voi valita omaan tasoonsa soveltuvan lähtötason. Esimerkiksi oikeustieteellisen pohjakoulutuksen omaavat opiskelijat eivät tarvitse yleisen osan tietoja, mutta saattavat hyvinkin tarvita tiedonhakua koskevaa osuutta.

Kansalaisille suunnattu verkkokoulutuspaketti voidaan täydentää eduskunnan ja valtioneuvoston tarpeisiin lisäämällä opettettavaan aineistoon maksulliset elektroniset lähteet, jolloin koulutusmateriaali palvelee hyvin myös eduskunta-asiakkaita ja täydentää siten eduskunnalle suunnattuja tiedonhallinnan koulutustilaisuuksia.

5.3.2 Kurssin sisältö

Tiedonhallinnan koulutuspakettiin laaditaan mahdollisimman selkeät ja kansantajuiset määritelmät keskeisistä käsitteistä, joita ovat esimerkiksi ajantasainen säädös, alkuperäinen säädös, säädösten muutokset, voimaantulosäännös, ja säädöksen voimassaolo.

Yleinen osuus:

Oikeusjärjestys

- Säädösten voimassaolo

Oikeuslähteet

- Oikeuslähteiden velvoittavuus

Oikeudelliset tiedonlähteet

- Säädoskokoelmat, lakikirjat
- Lainvalmisteluasiakirjat
- Tuomioistuinratkaisut
- Oikeuskirjallisuus

Säädösten tyypit ja säädöshierarkia

- Laki
- Asetukset
- Määräykset

Säädösten osat

- Johtolause
- Voimaatulosäännös
- Luvut
- Pykälät

Tiedonlähteet:

- Suomen säädoskokoelma
- Lakikirjat
- Oikeudelliset tietopankit
 - Finlexistä eri säädöstietokantojen sisältö

Tiedonhaku:

- Tiedonhaun yleiset piirteet
 - rajaus,
 - hakusanan katkaisu
 - boolean logiikan mukaiset operaattorit
- Finlexin säädöstietokannat
 - Ajantasainen lainsäädäntö
 - Säädökset alkuperäisinä
 - Säädosmuutokset
 - Säädoskäännökset

Mistä saa lisäapua säädöksen tulkinassa?

- suomi.fi
- Eduskunta-asiakirjat
- Oikeuskirjallisuus
- Oikeuskäytäntö

Käytännön tiedonhaun opetus tapahtuu Finlex-tietopankin syksyllä 2004 julkaistun uuden käyttöliittymän avulla. Finlex-tietopankin valinta koulutuspaketissa käsiteltäväksi tiedonlähteeksi on selvää, koska sen maksuton aineisto on kattavampi kuin muissa julkisissa säädöstietoa sisältävissä verkkopalveluissa. Finlexistä käydään läpi kaikki säädöstietoon liittyvät tietokannat keskittyen kunkin hyötyihin ja erityispiirteisiin. Tärkein opetettava tietokanta on Ajantasaisen lainsäädännön tietokanta, mutta koska se ei sisällä kaikkia voimassaolevia säädöksiä, opetetaan hakua myös alkuperäisistä säädöksistä.

Tässä vaiheessa suunnitelma ei kata Euroopan unionin säädöksiä, joiden tiedonhallinnan koulutus voidaan liittää koulutusmateriaaliin myöhemmin.

5.3.3 Käytännön toteutus

Koulutuspakettiin olisi hyvä kehittää tarina, joka liittyisi kansalaisten arkipäivän kysymyksiin. Jos mahdollisesti tarinoita voisi olla muutama, joiden kohderyhmänä olisivat esim. nuoret, aikuiset ja seniorit. Nuorille suunnattu tarina voisi olla esimerkiksi farkkujen virhe, näpistys, alkoholin osto ja nauttiminen, polkupyörän osto (sopimus), vuokrasopimus (opiskelija) tai musiikin kopiointi netistä tai kaverin CD:ltä. Aikuisen tarinat voisivat liittyä esimerkiksi verovähennykseen, käytetyn auton ostoon tai sairauspäivärahaan. Senioreille suunnatussa tarinassa voisi olla esimerkkinä kotipalvelu tai joku eläkkeeseen liittyvä kysymys.

Koulutusmateriaalin käyttö aloitettaisiin yksinkertaisella aloitustestillä, joka ohjaisi aloittamaan opinnot sopivasta kohdasta.

Oppimista testattaisiin sopivilla multimediasovelluksilla. Esimerkiksi säädöshierarkian testinä voisi olla multimediasovellus, jossa säädökset voisi hiirellä tarttumalla raahata oikeaan järjestykseen. Finlexin säädöstietokantojen sisällön tuntemusta voisi testata pudotuspelillä, jossa esim. tietokantojen nimillä varustettuihin arkkuihin, laatikoihin tai tynnyreihin pudotettaisiin nuolinäppäimillä tietokantojen sisältöä kuvaavia ominaisuuksia. Oikeasta valinnasta seuraisi mukava ääni ja väärästä valinnasta törähdys.

5.3.4 Kurssiin liittyvät muut materiaalit

Kun säädöstiedonhallinnan koulutuspaketti tehdään yhdessä suunnitteilla olevan valtiopäiväasiakirjoihin liittyvän koulutuspaketin kanssa, materiaaleja ja valmiita itseopiskelupaketteja voidaan hyödyntää toistensa tukena ja täydentäjinä. Koulutuspaketin kirjoittamisessa voidaan käyttää soveltuvin osin materiaalina 1990-luvun lopulla lainvalmistelijoille tehtyä sähköisen säädöstiedon koulutuspakettia päivitettyinä.

LÄHTEET

Aarnio, Aulis: Juridinen tulkinta. Julkaisussa Encyclopaedia Iuridica Fennica VII. – Hki, 1999. Ss. 239 – 253.

ACRL 2000. Information Literacy Competency Standards for Higher Education / The Association of College and Research Libraries. – Chicago, 2000.

Alamäki, Ari - Luukkonen Jussi: eLearning : osaamisen kehittämisen digitaaliset keinot: strategია, sisältötuotanto, teknologia ja käyttöönotto. - Helsinki, 2002.

Bawden, David: Information and digital literacies; a review of concepts. In Journal of Documentation (57) 2001 : 2, 218-219. [Saatavana: <http://gti1.edu.um.es:8080/jgomez/hei/intranet/bawden.pdf>] Linkki tarkistettu 23.8.2006

Bing, Jon: Rettslige kommunikasjonsprocesser. – Oslo, 1982

Correia, Ana Maria Ramalho: Information Literacy for an Active and Effective Citizenship. White Paper prepared for the National Commission on Libraries Information Science / National Forum on Information Literacy/UNESCO Information Literacy Meeting of Experts, Prague, The Czech Republic, July 2002. [Saatavana: <http://www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/correia-fullpaper.pdf>] Linkki tarkistettu 23.8.2006

Eduskunnan (1999): Eduskunnan tiedotusstrategiatyöryhmän muistio. Eduskunnan kanslian julkaisu 3/1999. – Hki, 1999.

Ervasti, Kaijus – Tala, Jyrki – Castrén Elina: Lainvalmistelun laatu ja eduskunnan valiokuntatyö. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 172. – Hki, 2000.

Hietanen (2002). Hietanen, Aki – Niemi, Anne – Nummela, Pentti: Tietoa julkiselta sektorilta. – Espoo, 2002.

Johansson, Virpi: Eduskunnan kirjaston toimenpiteet tietopalvelun kehittämiseksi vuosina 2004 – 2005. – Hki, 2004.

Kalliala, Eija: Verkko-opettamisen käsikirja. – Hki, 2002.

Karhula, Päivikki: Eduskunnan kirjasto verkkopalvelustrategia 2003 - 2004. – Hki, 2003.

Kemppinen, Kullervo: Lakikieli. Julkaisussa Encyclopaedia Iuridica Fennica VII. – Hki, 1999. Ss. 363 - 366

Kettunen – Henriksson – Hanelius (2004). Valtion verkkopalvelujen käytettävyys ja esteettömyys ontuvat : kolumni / Ritva Kettunen & Sara Henriksson & Pekka Hanelius. Julkaisussa www.tietoyhteiskunta.fi. Sivusto on lopetettu vuoden 2006 alussa.

KM 1973:58. Oikeushallinnon informaatiojärjestelmän kehittämissuunnitelma : Oikeushallinnon ATK-toimikunnan mietintö. – Komiteamietintö 1973:58. – Hki, 1973.

Laaksovirta, Tuula (2003). Kolmas tarina: Raittius ja ystävyys. Julkaisussa Eduskunnan kirjasto 2002 : Eduskunnan kirjasto avoimena ja julkisena tiedonvälittäjänä. –Hki, 2003. Ss. 6 - 7

Niemivuo, Matti: Kansallinen lainvalmistelu. 2. uud. p. – Hki, 2002.

Oikeusministeriö (1996): Valtioneuvoston lainvalmistelun kehittämisohjelma I. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisuja 3/1996. - Hki, 1996.

Oikeusministeriö (1998). Lainlaatijan opas. - Hki, 1998.

Oikeusministeriö (2000): Valtioneuvoston lainvalmistelun kehittämisohjelma II. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisuja 6/2000. - Hki, 2000.

Oikeusministeriö (2002). Oikeuspolitiikan strategia 2003 - 2012. – Hki, 2002.

[Saatavana: <http://www.om.fi/tulostus/16517.htm>] Linkki tarkistettu 23.8.2006

Opetushallitus (2003): Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. - Hki, 2004.

[Saatavana: http://www.oph.fi/info/ops/pops_web.pdf] Linkki tarkistettu 23.8.2006

Opetusministeriö (2000): Suomi (o)saa lukea : Tietoyhteiskunnan lukutaidot - työryhmän linjaukset. Opetusministeriön työryhmien muistioita, 2000/4. – Hki, 2000.

Paavilainen, Kaisa (2003). Fast surfers, broad scanners, deep divers: informaatiolukutaitoa monesta näkökulmasta. Julkaisussa Verkkari : Helsingin yliopiston kirjastojen lehti 2003, 7.

[Saatavana: <http://www.helsinki.fi/kirjastot/verkkari/2003/07/fast.html>] Linkki tarkistettu 23.8.2006

Saarenpää, Ahti (1999/1), Oikeudellinen informaatiolähdeoppi. Julkaisussa Encyclopaedia Iuridica Fennica VII. – Hki, 1999. Ss. 545 - 554.

Saarenpää, Ahti (1999/2), Oikeusviestintä. Julkaisussa Encyclopaedia Iuridica Fennica VII. – Hki, 1999. Ss. 938 - 940.

Saarenpää, Ahti (2002). Oikeusinformatiikka. Julkaisussa Oikeusjärjestys 2000. 2. täyd. p. – Rovaniemi, 2002. Ss. 1 - 60

Sormunen, Eero: Informaatiolukutaito tiedonhaun opetuksen tutkimuksen haasteena. Julkaisussa: Informaatiotutkimus (2003): 2, Ss. 60 - 62.

Suomen eduskunta. Tiedotusstrategiatyöryhmä. Eduskunnan tiedotusstrategiatyöryhmän muistio. [Helsinki] : [Eduskunnan kanslia], 1999 . Eduskunnan kanslian julkaisu, ISSN 1239-1638 ; 3/1999

Tilastokeskus (2002), Nettiosotutkimus kevät 2002

Tuori, Kaarlo: Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt. - Hki, 2003.

Valtioneuvoston kanslia (2001). Valtionhallinnon viestintäoikeudesta. - Valtioneuvoston kanslian raportti 2001:3. – Hki, 2001.

Valtioneuvoston kanslia (2002). Valtioneuvoston kanslian suositukset valtionhallinnon viestinnässä noudatettavista periaatteista. – Hki, 2002.

Valtioneuvoston kanslia (2003). Parempaan lainvalmistelun suunnitteluun ja johtamiseen : kansliapäällikköryhmän kehittämis ehdotukset. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 8/2003. – Hki, 2003.

Valtioneuvoston kanslia (2004). Hallituksen strategia-asiakirja 2004 : Hallituksen poikkihallinnolliset politiikkaohjelmat ja politiikat. – Hki , 2004.

Valtiovarainministeriö (2004). Julkisten verkkopalveluiden laatukriteerit. Valtiovarainministeriö. Hallinnon kehittämisosasto. Työryhmämuistioita, 8/2004)

Säädökset:

Eduskunnan kanslian ohjesääntö 40/1999

Eduskunnan kirjaston ohjesääntö 1913

Eduskunnan työjärjestys 40/1999

Hallintolaki 434/2003

Laki Eduskunnan kirjastosta 627/1948

Laki Eduskunnan kirjastosta 983/1984

Laki Eduskunnan kirjastosta 717/2000

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999

Suomen perustuslaki 731/1999

Valtioneuvoston asetus viranomaisen toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintatavasta annetun asetuksen muuttamisesta 380/2002

Valtioneuvoston päätös tieteellisistä keskuskirjastoista 719/1972

Lainvalmisteluasiakirjat:

HE 309/1993. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta. [Saatavana: <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/vepshref.scr?{KEY}=HE+309/1993&{ID}=HE+309/1993&{EXTRA}=TUNNUS>]

HE 68/2000. Hallituksen esitys Eduskunnalle Eduskunnan kirjastoa koskevaksi lainsäädännöksi.

[Saatavana: <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/vepshref.scr?{KEY}=HE+68/2000&{ID}=HE+68/2000&{EXTRA}=TUNNUS>]

HE 72/2002. Hallituksen esitys eduskunnalle hallintolaiksi ja laiksi hallintolainkäyttölain muuttamisesta.

[Saatavana: <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/vepshref.scr?{KEY}=HE+72/2002&{ID}=HE+72/2002&{EXTRA}=TUNNUS>]

PNE 3/2000. Puhemiesneuvoston ehdotus eduskunnan virkamiehistä annetun lain, eduskunnan kanslian ohjesäännön ja eduskunnan tilisäännön muuttamisesta sekä Eduskunnan kirjaston ohjesäännöksi.

[Saatavana: <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/vepshref.scr?{KEY}=HE+72/2002&{ID}=HE+72/2002&{EXTRA}=TUNNUS>]

PeVM 1/2000. Perustuslakivaliokunnan mietintö 1/2000 vp. Hallituksen esitys säädösten ja valtiosopimusten julkaisemista koskevaksi lainsäädännöksi

Painamattomat lähteet:

Helenius-Seppälä, Matti: Anomusehdotus vuoden 1908 toisilla valtiopäivillä (nro 174).

[Saatavana: <http://www.eduskunta.fi/kirjasto/Arkisto/helenius.htm>]

Tarkistettu 23.8.2006

Laaksovirta, Tuula (1995): Rätten till information. Rätten till information som en mänsklig rättighet : föredrag vid XI nordiska mötet i rättsinformatik 24-25.11.1995, Åbo

Opetusministeriö (2004): Yleissivistävä koulutus. Opetusministeriön kotisivut.

Rönkkö, Maija-Leena: Valtiopäiväasioiden tiedonlähteet. Tie-Vie -koulutuksen päätösraportti 2004.

Oikeudellisen informaation saatavuus on demokraattisen yhteiskunnan toteutumisen perusehto. Eri aikoina informaation välittämisen keinot ovat olleet erilaisia: aluksi suullisia, sittemmin painettuja ja nykyään myös elektronisia.

Eduskunnan kirjaston toimintaperiaatteisiin on viime vuosisadan alkupuolelta saakka kuulunut eduskuntaa ja lainsäädäntöä koskevan sekä yhteiskunnallisen tiedon saattaminen kaikkien tiedon tarvisijoiden käyttöön. Eduskunnan kirjasto on toteuttanut toimintansa periaatteita kullekin ajalle tyypillisin menetelmin. Kuluvalla vuosituhanella elektroninen tiedonvälitys on tullut yhä tärkeämmäksi osaksi Eduskunnan kirjaston toimintaa. Kirjasto pyrkii saattamaan välittämänsä tiedon kansalaisten saataville yhä helpommin ja kattavammin. Tässä työssä internet on erittäin hyvä apuväline, painettuja lähteitä unohtamatta.

Vaikka oikeudellista informaatiota on saatavissa runsaasti, se ei välttämättä tavoita kaikkia kansalaisia. Useilta puuttuu oikeudellisen informaatiolukutaidon taito. Kirjastot ovat katsoneet tehtäväkseen oikeudellisen informaatiolukutaidon opettamisen. Myös Eduskunnan kirjastossa mietitään, millaisin keinoin kansalaisille voisi opettaa oikeudellista informaatiolukutaitoa.

ISBN 951-53-2796-2 (nid.)

ISBN 951-53-2797-0 (PDF)

ISSN 1237-8720

